

Vpliv vpijanljivih pijač

na posamezni človeški organi-
zem in na človeško društvo v
obče.

ΣΘΛΘ

Spisal

Dr. M. Samec.

Založila in na svetlo dala

MATICA SLOVENSKA

V Ljubljani.

Natisnili J. Blaznikovi nasledniki.

1880.

Ry 1053

6492

13.508 D

21.11.1952.

Predgovor.

Mnogo težav tare človeka, ki mu ne dadó v polni meri uživati življenja slasti.

Istina je, da mnogih nadlóg ni človek sam kriv, ki mu grenijo življenje in katerih odvrniti mu tudi ni vsegdar mogoče. Predobro so vsacemu te težave znane, da bi jih tû še le na drobno naštevati bilo treba.

A mnogo hudega si nakoplje tudi človek sam in tako je sam kriv, da mu življenje ni prijetna spomlad, temveč burna zima.

Namen tej knjižici je kazati na tisti grozni studenec, iz katerega izvira čedalje več in dan danes prav veliko onih nadlóg, ki nesrečnega delajo posameznega človeka, pa tudi cele rodovine in cele dežele.

Če dan danes celó vlade, ko so videle, da tako imenovana „društva treznosti“ nimajo zaželenega uspeha, morajo misliti na to, da na postavodajalni poti skušajo v marsikaki deželi zatúlhniti oni nesrečni studenec, ki se pijančevanje zove, je tudi „Matica“ naša mislila, da pravo stori, ako na svitlo dá knjižico, ki ne vpije in ne razsaja nad pijanci, ampak na poti znanstvenega pouka hoče kazati brezдно, v katero človeka pahne obilno uživanje vpijanljivih pijač, — kazati namreč ne samo to, kako človeka na beraško palico mnogokrat spravi pijančevanje in cele rodovine pahne v silno revščino, temveč koliko škodo človeškemu zdravju in celim rodovom prizadeva pijanost in kaj še vsega družega gré za petami pijančevanju udanega človeka. Odkriti hude posledice in povedati ne-

katera sredstva, katera po skušnjah v drugih národih čezmerno pijančevanje vsaj nekoliko mejijo, to je namen temu spisu.

Ker žalibog ne moremo zakrivati, da tudi med slovenski národ čedalje bolj sega kuga žganih pijač, zato naj bi ta knjižica našla prijazen vzprijem v vseh tistih krajih, ki morejo z dobrim vzgledom, poučevanjem in kakor koli naše ljudstvo odvracati od kuge pijančevanja, ki v nekaterih drugih deželah učinja toliko nesreče.

Pisatelj.

I.

Kaj vse služi raznim národom za omamljenje ali vpijanjenje.

Če se oziramo po širnem sveti in razmotravamo navade posameznih národov, zapazimo, da ima brez male izjeme vsak svojo tvaríno, katera ni ravno za življenje potrebna, kakor so jedila, ampak s katero se povzdiga nad vsakdanji položaj dušnega življenja, s katero se mami ali recimo naravnost — pijani. Take navade ne nahajamo samo v omikanih, nego tudi v divjih národih; celó ljudstva v starodávnosti so uže umevala napravljati si vpijanljivih pijač. Uže za starih Grkov je bilo znano vino in pivo. V Izraelcih je umel Noe narejati vino. Necega dné se ga je bil preveč napil in napravil silno pohujšanje pri jednemu svojih sinóv. Stari Kelti in Germani so narejali iz medú svoj mét. Iz starodavnih časov je mnogo pesmi, ki oslavljajo zlahtno vinsko kapljico. Le na najnižji stopinji prosvéte stoječa ljudstva so z vodó za pijačo zadovoljna, dôkler še druge pijače ne poznajo. Jedva pa ko zapazijo, da začnó sladkor sodržujoči rastlinski sokóvi vréti, ako se puščajo nekoliko dní ležati, uže je omamljiva pijača izumljena. Najprej je bilo morebiti znano vino iz trsa „*asclepias acida*“, ki rase divja v južni Aziji. V gorcem podnebji delajo vino iz palm, v Indiji napravljajo iz rajža svoj arak, v Ameriki delajo iz cukrovega trstja svoj rum, v Evropi iz žita, krompirja, drevesnega sadja, encijanovih korenin žganje, Nemci, Francozi, Angleži, Slovani, Skandinavci varé iz različnih žit svoje pivo. Tudi Tibetani imajo svoje pivo iz prosá ter pravijo temu džang, ki je pivu v Afganih in njih sosedih na Himalaji jako podobno in se marva imenuje. Na otocih južnega morja delajo iz popra strupeno pijačo kavo in južnoamerikanski Indijani si napravljajo iz koruze svojo vpijanljivo pijačo džidžo. Njih žene grizejo na drobno koruzino zrnje ter drozgev v izdolben lesen štor pljujejo. Drozgev puščajo po več dní mirno stati, in ko je dobro zavrela, odcedé tekočo džidžo ter jo možki pri ljudskih veselicah popijó. Ženske ne smejo te pijače piti, kakor sploh ne smejo blizu možkih biti, kadar imajo svoje pojedine ali razveseljevanja. Kitajci delajo iz rajža svoj saki, a Malabarci svoj teri.

Vendar ne samo rastlinski pridelki služijo človeku za pripravo vpijanljivih pijač, ampak tudi živinskih iztrébkov se po nekod v ta namen poslužujejo. Po velikih ruskih pustinjah, kjer ni niti žita, niti korénastih rastlin, porabljaajo konjsko mleko za izdelovanje omamljive pijače kumis. V ta namen mešajo ali tepó mleko delj časa in ga puščajó potem mrzlo zavreti. Ta prijetno kislá pijača, ki ima v sebi 1.4% alkohola, se imenuje v južno-ruskih pokrajinah kumis, v Kalmukih čingan, je izvanredno redilna ter dan danes rabi ne samo Rusom, ampak tudi užé po drugih državah bolnikom po nasovéti zdravnikov v raznih boleznih, posebno v sušici, s precej dobrimi nasledki. Sicer kumis ne more destruktivnega procesa v plúčih zadržavati, ali jako dobrodejno vplíva na rejó človeškega telesa. Ako se kumis destiluje, postaja vedno močnejša, žganji podobna in se destilat imenuje araka ali arsa.

Sprememba, ki se godí pri pridelovanji vseh navadnih pijač, je povsodi jedna in tista. Tvarine, ki se morejo za pridelovanje omamljivih pijač porabljati, morajo imeti sladkor v sebi. Ta sladkor se pri vrénji spreminja v alkohol in ogljenčevo kislino. Alkohol je čista, brezbarvena tekočina, mnogo lajša od vode. Alkohol je v vini, pivu, žganji, kumisi in sploh v vseh pijačah, katerih smo našli v raznih národih, jedna in tista tvarina v različni množini. Alkohol je tudi tisti element v pijačah, kateri mami ali pijani, vse druge sestavine pijač nimajo navadno tega vpliva, one dajejo le posameznim pijačam poseben okus.

II.

Na milijone se šteje ljudi, ki nimajo vpijanljivih pijač.

Med te spadajo pred vsem spoznavalci Mohamedove vere. Brez omamilnih stvari pa vendar niso. Okolo 300 milijonov ljudi je ali kadí hašiš, ki se pripravlja iz posušenega perja indijskih ali perzijanskih konopelj. Tista tvarina ima v raznih ljudstvih različna imena: Arabi jej pravijo: bang, Egipčani: maslak, južni Afrikanci: džamba. Hašiš uživajo tudi Tataři in Kitajci. Nje uživalci trdé, da jih ta tvarina dela sposobne za težka opravila, da jih pripravlja v prijetno in veselo pijanost, pa oživlja domišljijo in vzbuja veselje do jedi.

Okolo 500 milijonov ljudi kadí in pije opij, nekako smoli podobno tvarino, katero narejajo Angleži v Indiji na ta način, da zelene makove glavice narežejo in sok, ki se iz teh narezov izceja, oberó in spravijo. Navadno se opij dobiva v drobnih jagodah, ki se potem uživajo ali same záse, ali s kavo. Uživanje

opija je jako razširjeno po Turskem, Egipti, Perziji, Arabiji, Indiji, po Kitajskem in Kitajskih otocih, po Japonskem, na Javi, Singapori, Borneu in Sumatri. Uže leta 1573 se je opij v Alepu močno užival. Turski sultani so od začetka prepovedovali opij. Turski duhovniki so se med sabo prepirali, ali je uživanje opija po korani dovoljeno ali ne. Sultan Murad IV. je bil tolik nasprotnik opiju, da je leta 1638 svojega zdravnika prisilil, da je moral cel pri njem najden kos opija požreti in na tem umreti. Ali ne dolgo potem so se ga celó v sultanovi palači navadili.

Trgovina, katero imajo dan danes Angleži z opijem, je neizmerno razsézna. Akoravno so uverjeni, da je moralno nedopustljivo toliko strupa spravljati med svet, vendar ne morajo ti pravi sebični bisagarji kapčije pustiti, ki jim prinaša petino vseh indijskih dohodkov. Kitajci so se dolgo in trdno upirali vzprijemati to blago, neusmiljeno ga kaznjevali, kogar so zasačili, da pije opij. Kogar so prvokrat nalezli, da je užival opij, mu so udarili pečat na čelo: „Jeveter,“ to je: opij-zanikarnež. Ako so dobili drugokrat opij pri tistem človeki, so mu jih naštehi sto, v tretje so mu odsekali glavo. Ker s prigovarjanjem ni bilo mogoče Kitajcem opija vrivati, začeli so Angleži vojsko z njimi ter jih leta 1842 prisilili do trgovinske pogodbe. Od tistega časa se poraba opija po Kitajskem v jednomér širi. Ako se opij le v malih delcih jemlje, nima posebno škodljivega učinka. Kakor hitro pa se začenja njegov vplív v organizmi čutiti, je navadno uže človek izgubljen. Vzvišene fantazije in sladke sanje prestanejo nekoliko časa po užitki in slabosti nastopajo, kakoršnim bi Nemci rekli „Katzenjammer.“ Da se človek tacih slabosti iznebí, prime se zopet opija in tako gré dan za dnevom. Čim dlje traja uživanje opija, tem več te tvarine je treba použiti, da se pride do zaželenih srečnih čuvstev. Pride dôba, ko ni moči več prebijati brez opija. Človek je za vsako delo nesposoben, ne briga se zánje, ni za rodbino, ni za dušna opravila; brez tega strupa mu ni še živeti. Ako poidó takšnemu človeku novci za opij, začenja beračiti, potem krasti in pleniti, vsako sredstvo mu je dobro, da le dobí novec za kósec opija. Kam pride rodbina, kam država, v kateri se brez mere ta tvarina uživa, nam pričajo Turki in Perzijani. Navzlic bogatim dušnim krepostim so na neizmerno nizki stopinji naobraženosti, o blagostanji niti govora ni pri neizmernem bogastvi pokrajín.

Akoravno ni bil naš namen tako dolgo pečati se z opijem, bode vendar ta opazka koristila nam pri daljni obravnavi o vplivi alkohola na človeka. Videli bomo, da je koncem učinek žganega pijače le malo različen od opijevega. Tudi človek, ki se žgani pijači navadi, ne more z lahka več pustiti je, ker se mu zdi, da mu brez nje vsi udje pešajo in da ne more nobenega dela brez te pijače opravljati.

III.

Razširjanje vpijanljivih pijač po sveti.

Uživanje omamljivih pijač je po vsem sveti razširjeno, menj v goricah podnebnih in bolj po mrzlih. V goricah krajih uže gorkota sama na sebi človeka greje, dela veselega in vzbujenega; v mrzlih krajih pa je treba proganjati si mraz, kakor človek najbolj zna. Zmerno uživanje žgane pijače v mrzlih krajih ne škodi. Alkohol služi tukaj človeku za dihanje in dela, da se použita hrana v človeki neporabljena obdrži in prihrani. Znano je tudi, kolik vpliv ima solnce na razpoloženje človeško. O solnčnih dnevih je človek vesel in dobre volje, o meglenih in deževnih pa čmeren in siten. V mrzlih krajih vidijo ljudje le redkokrat solnce; ljudstvo je tam neizmerno pusto, čmerno in dolgočasno. Veselejše hiše ima le tedaj, kadar si jih po pijači privabi.

V goricah krajih se človek zaradi vročine potí in po pôti gre mnogo vode iz krvi. Kri se zgosteva in je težje tekoča. Ako človek v teh krajih se žgano pijačo pije, ki tudi vodo pohlepno nase veže, pripomore krvi še hujše gostiti se in bolezen je neizogibljiva. V mrzlih krajih se človek ne potí; vsa voda, katero človek ali čisto ali v jedéh použije, ostaja v krvi. Žgana pijača, zmerno pita, nadoméstuje tukaj pot vročih pokrajin, ker vodo iz krvi nase vleče in jo s tem zgoščuje.

Čim višje proti tečajem gremo od ravnika, tem bolj nahajamo uživanje omamljivih pijač razširjeno. Na Turskem je vino piti prepovedano po korani, več tisoč oralov vinogradov so dali Mohamedovi nasledniki pokončati. Namesto vina pijó rakijo, rum in arak ter jedó opij. Prosti Turek se tudi rakije vzdržuje in le imenitnejši si je zvečer privoščijo. Da bi družina ne vedela, če pije rakijo, prinese mu je najzanesljivejši služabnik v pobarvani kupici, da bi se ne videla barva pijače; izgovarja pa se Turek, da je služabnik prinesel iz lekárne zdravilo.

Egipčani so sploh v pijači zmerni. Če vidiš v Egipti pijanega človeka, gotovo je tujec. Krčmarji so ali Grki ali Francozi in vsi jako zasramovani od domačinov.

V Perziji imajo vino in arak za pijačo. Tudi tukaj se teh pijač navadni ljudje popolnoma vzdržujejo in pijanstvo je le svojstvo višjih stanov. Sploh se na jugu nahaja, da je tam malo pivcev, ali ti so malo ne vsi pijanci, v sévernih krajih pa je mnogo pivcev, a v razmeri le malo pijancev.

V Japoncih je navadna pijača si in saki. Saki kuhajo iz rajža kakor pri nas na primer slivovec iz slív. Saki napravi človeka veselejšega, toda ga skôro utrují. Kadar se od

sakija pijan Japonec naspí, ne čuti nobene težave. Kadar imajo Japonci velike praznike, so ceste napolnjene pijanih Japoncev, ali tepežev, prepirov in ubojev tam ni. Sploh pa so Japonci zmerni in navadno ne pijo sakija, ampak le si. Pijane ženske na Japonskem ni videti.

Tudi Kitajci so v pijači jako trezni. Sicer tudi oni delajo žganje iz rajža, kateremu pravijo sanču, ali rabi jim malo. Vino so Kitajci uže poznali leta 2200 pred Kristovim rojstvom. Ko so bili dali novo izumljeno vino kitajskemu carju Juteju pokusiti, je zaklical: „Oh, koliko zla vidim iz te pijače nastajati za Kitaj! Izpodite izumitelja čez kitajske meje in ne pustite mu več priti nazaj!“ Namesto pijače se Kitajci često poslužujejo opija, v katerem nahajajo izvòr fantazij in vzvišene sreče.

Najzmernejše ljudstvo na sveti so menda kitajski Tataři in Afgani. Poznajo sicer opij in sanču, ali ne uživajo ga; pijan Kitajec jim je ostuden vzor človeške zavrženosti.

Po drugih krajih gorcega podnebja so bila ljudstva zmerna do tistega časa, ko so Evropci, posebno Angleži začeli dovažati jim svoje žgane pijače. Dolgo so se je branili izlasti Indijani séverne Amerike, večkrat so sodóve Angležem v morje pometali, v katerih je bilo žganje ter niso hoteli nobene pogodbe sklepati, v kateri je bilo kaj o žganji omenjenega. Ali po vztrajnosti Angležev so se mu vendar privadili in zdaj so tej pijači besno udani. Mnogokrat se pripeti, da Indijan konja ali obleko dá za toliko žganja, da se je jedenkrat vpijani. Misionar Morton trdi, da je žganje najhujši bič ameriškanskih rodóv. Več nego kuga in vojska jih pokonča žganje in rod gine za rodom zaradi neizmernega uživanja žganja.

Kakor v Ameriki gré divjim plemenom povsodi, kjer so prišli v dotiko z Angleži. Indijci so sicer zmerni in pijo le vodo za žejo. Ali Angleži poskušajo z vzgledom svoje armade, s prigovarjanjem in napravljanjem krčem privaditi domačinov na pijačo, da bi le dohodke svoje trgovine povišali. Vplívni domačini so napravili leta 1850 spomenico na vlado, v kateri tožijo: „V zgodovini britanske Indije je žalostna istina, da se vsaka osvojitvev indijskega ozemlja pod angleško vlado pozna na pomnoženje krčem in na rastočem številu po pijanosti onesrečenih ljudi. Dobrote, katere izhajajo deželi po vladanji Angležev, zastajajo za temi neprilichnostmi.“ Med angleškimi vojaci v Indiji je pijančljivost bolj ukoreninjena, nego kjer koli si bodi na sveti. Blaznost zaradi pijančevanja je pri teh vojacih neredka prikazen.

Kakor v Indiji se je godilo tudi na otoki Cejloni o zavladanji Angležev. Krčma za krčmo se je odpirala in domačini so morali svojo svobodo zamenjavati za žgani strup angleških sebičnjakov, katerim ni niti za morálo, niti za zgodovinski poziv naprednega národa, ampak jedino le za mošno. Kamor je prišel

Anglež, vzrasla je nesreča domačinom, za katero pa jih žganje neobčutljivo dela in jih dušno mori.

Največ pijanosti je v Avstraliji. Tija so Angleži spravljali svoje hudodelnike kakor Francozi svoje v Kajen ali Rusi v Sibirijo. Iz teh hudodelnikov se je stvarila naselbina. Čim več je prišlo sem belih stanovnikov, tem bolj se je širilo pijanstvo. Angleška je vlekla tretjino vseh dohodkov provincije Viktorije iz samih davkov na brandy in rum. Prvotni stanovniki so ginili bolj in bolj. Na te ima žganje neizmerno slab vpliv. Otočan, kateri je sicer navadno doživel 80 let, umre v najlepših moških letih, če je le jedenkrat ruma ali brandyja pokusil. Na Novi Zelandiji je nekdam stanovalo sicer jako surovo, toda prebrisano pleme Mavrijev. Leta 1848 je štelo pleme Mavrijev 120.000 duš. Leta 1858 jih je bilo uže 56.000 in leta 1874 le še 45.000. To je storilo v njih žganje Angležev. Zato po pravici neki Mavrij toži: „Kakor Mavri-muha pred muho belega človeka, Mavri-detelja pred deteljo belega človeka, tako gine Mavrij-človek, kadar se mu beli človek bliža.“

V novejšem časi se je začel po Avstraliji saditi vinski trs ter upajo z vinom vsaj nekoliko brezumno uživanje žganja zavirati.

V zmernem podnebbji je uživanje pijač kaj različno razdeljeno. Ker je zmerno podnebbje domačija naobraženih narodov, se bolj na tanko vé, koliko se v tej ali oni državi te ali óne pijače popije. Za mero pijančljivosti služijo razne številke: davek o pridelani ali použiti pijači, število krčem, število pijancev, ki so bili na cesti zaradi pijanljivosti pobrani, število zaradi pijančevanja zblaznelih ljudi; tudi je po vrhi zaznamovano, koliko jedna in druga država vina prideluje. Iz teh števil se sklepa na razširjenost pijančevanja po državah. Pri tem se opazuje jedva pričakovana resnica, da se po krajih, kjer rase vino, primeroma menj pijančljivih ljudi nahaja kakor tam, kjer le žgane pijače pijó. Grška, Italija, Španska in Portugalska so vinske dežele, in sicer pridelala Grška 1,150.000, Italija 30 milijonov, Španija 20 milijonov, Portugalska 5 milijonov hektolitrov vina. Vendar se v teh deželah ne dobí tolika mera pijančljivosti, kakor tam, kjer prav nič vina ne pridelujejo. Francoska pridelala med vsemi državami največ vina, namreč okolo 40 milijonov hektolitrov, Avstro-Ogersko samo 24 milijonov. V sévernih krajih teh dveh držav, kjer več vino ne raste, pijó ljudje žganje ali pivo. Leta 1875 se je popilo na Francoskem toliko vina, da ga je prišlo na vsako glavo 164 litrov; poleg tega še po 8 litrov žganja in piva. Krčem je bilo leta 1868 jedna na 103 ljudi, v Parizi jedna na 130 ljudi.

V naši državi smo popili leta 1868, za kolikor se dobro vé, 16,587.185 véder vina, 13,545.638 véder piva in 2,644.102 védra žganja. Ako računamo védro piva po 5 gold., védro vina po 8 gold. in védro žganja po 23 gold., potroši vsak stanovnik avstrijske

države brez razločka spola in starosti na vini 4 gold. 26 kr., na pivu 1 gold. 25 kr., in na žganji 1 gold. 27 kr., skupaj zatorej 7 gold. 85 kr.

Po severni Ogerski, Galiciji in Bukovini se največ le žganje navadno pije, po drugih provincijah se prideluje vino in pivo. Poljaci, Rusini in Rumuni so poleg Slovakov jako revni in stoji navadno ljudstvo na jako nizki stopinji naobraženja; obrtnost je tam ljudem neznana stvar. Kakor v Indiji, prodajo nekateri uže za več let naprej poljske pridelke, da zapravijo skupnino za žganje. V teh ljudstvih Židov najljajše izhaja ter izpodriva ta element polagoma prvotne stanovnike iz najboljših krajev.

Žgana pijača rabi tudi navadno v nekaterih krajih naše dežele, posebno po Gorenjskem, in kakor se kaže, se ta pijača od leta do leta bolj razširja v prostem ljudstvu. Težko je reči, ali je rastoča revščina temu kriva, ali ima ta zla navada vedno svoje korenine. Istina je, da, kjer je žganje domá, stoji revščina po konci. Kjer lačni in raztrgani otroci okolo hišnih voglov tékajo, tam je gotovo gospodar pijanec, ki v kateri krčmi poséda.

Po mrzlih krajih so žgane pijače v navadi. V zjedinenih državah se je pitje žganih pijač jelo širiti v boji za neodvisnost v letih 1773 — 1783. Vsak vojak je dobival nekaj žganja na dan in takó se je nagnen do žgane pijače v vsi armadi ukoreninilo; vojaci pa so navado med druge ljudi raztrosili. Od tedaj se je poraba žganja po vseh državah neizmerno hitro razširila. Zjedinjene države so šteje leta 1870: 38,558.000 ljudi; na vsacega teh je prišlo tistega leta po 8 litrov žganja in 37 litrov vina in piva.

Tudi na Angleškem se je ljudstvo seznanilo s žganjem po vzgledi vojakov, prej se je le pivo pilo. Kako je bilo pijančevanje splošna ljudska razvada, pričajo napisi po krčmah, na primer: „Tukaj se lahko za penny natrka, za dva penny popolnoma vpijani in se dobi vrhu tega še slame, da se prespi do zvedrenja.“ Po kletih in sobah je bilo sè slamo postlano, kamor so se pijanci polegali, dôkler se niso stréznili; potem so začeli z nòva piti v svoj in rodbine pogin. Pijančevanje se je tudi uže v boljših stanovih nahajalo in je bil parlament prisiljen sklepati postavne proti prodalcem žganja. Ali brezuspešne so bile te postavne: ostale so samo na papirji. Krčmarji se niso zmenili zánje, in če so vojaci, ki so pa sami bili pijanci, skušali pijano druhal razgnati, se je ljudstvo vzdvignilo zoper nje. Koliko se še dan danes na Angleškem izpije, kažejo troški za pijačo, ki se računajo na jednega stanovnika brez ozira na spol ali starost. Leta 1876 je prišlo na vsako osebo 46 gold. V Glasgovi je bilo leta 1875: 14.124 popolnoma pijanih ljudi na ulicah pobranih, na vsem Angleškem pa so leta 1875: 203.989 oseb zaradi pijanosti zaprli. Skóraj bi se lahko reklo, da se na Angleškem ženske z moškimi v pijančevanju merijo. Samo v Edinburgi so leta 1856: 2668 pijanih žensk na cestah pobrali. Na 160 ljudi pride jedna kréma

in leta 1876 se je samo v Londoni 180.237 oseb s prodavanjem pijač živilo.

Na Ruskem je vódka (žganje) navadna pijača. Koliko je bilo pijančevanje na Ruskem tekom srednjega veka, pripovedujejo potniki. Ne samo najnižje ljudstvo se je vpijnilo, ampak tudi bojari, duhovniki, žene in otroci. Največ se je pilo o praznicah. Pred vsako krčmo je ležalo še drugo jutro po več do nezavednosti pijanih oseb v blati ali snegu. Za Petra Vélikega, trdè pisatelji, se je časih po 10 oseb po Moskovskih ulicah zmrznenih našlo. Spoznavši, kolika nesreča je za národ presilno pijančevanje, so uže tékom 16. veka skušali nekateri vladarji zabranjevati neizmerno uživanje žganja. Car Bazilij Ivanovič je splošno prepovedal piti žganje, le svoji straži ne, zánjo je dal predmestje zidati, da bi ne dajali drugim pohujšanja. Katarina II. je dala pijance v ječe zapirati. Velikorusi so menj zmerni v pijači kakor Malo- ali Belorusi. Prvi ne pijó v jednomér, ali kadar začnó, pijó ali teden dní ali vsaj tako dolgo, dôkler jim hoče krčmar še kaj dati. Kadar pride tak Velikorus pred krčmo, prešteje svoje kopejke, ter si dá toliko vódke natočiti v svojo steklenico, katero seboj prinese, kolikor more na dušek izpiti. To ponavlja dvakrat, trikrat in tako dolgo, dôkler ne pade in obleži.

Poljak ni nič boljši. Kar zasluži ves teden, požéne v nedeljo skozi grlo.

Da se je bil národ tako hudó prijel žgane pijače, je bila po večem kriva ruska vlada sama. Do leta 1803 je imela krona monopol za pridelovanje žganja ravno tako, kakor ima na primer v nas država monopol na tobak. Trgovina z žganjem se je dajala glavnemu zakupniku v najem. Ta je skušal kolikor mogoče obilo žganja prodati. Njega podnajemniki in agenti so ljudj priganjali in nagovarjali k pijančevanju. Dosta je pripomoglo plemstvo, da je národ tako žganji se udal. Vzdržati národ v svoji oblasti, ni bilo boljšega sredstva, nego v pijanosti držati ga. Vlada sama tudi poznejše, ko je pustila monopol na žgano pijačo, ni imela resne volje ovirati pijančevanja, kajti okolo 200 milijonov rubljev je donašal davek na žganji. Trdi se, da se v jednem leti na Ruskem izpije nad sto milijonov véder žganja.

Rusija je poskusila neizmerno uživanje žganja na ta način zmanjšati, da se je davek od eksportovanega žganja povračal. Tako se je res doseglo, da se je leta 1874 za 7 milijonov rubljev žganja izvozilo v tem, ko se ga je leta 1861 le za 19.000 rubljev eksportovalo. Ali se je pa tudi toliko menj žganja popilo, je drugo vprašanje. Leta 1871 je bilo na Ruskem 137.977 krčem raznih vrst; jedna je prišla na blizu 300 stanovnikov. Na Ruskem se tudi nekaj pive in vina prideluje in povzija. V Krimi, Besarabiji in Kavkazkem se pridelava kacega pol milijona hektolitrov vina, katerega najboljša bela in rudeča vrsta se imenuje

kiseljak. Višji stanovi pijó navadno šampanjca, katerega so leta 1876 za tri in pol milijonov rubljev vpejali.

„Wer niemals einen Rausch gehabt, der ist kein braver Mann“ poje se še dan danes po nemških komersih. Ta pesem je zrcalo življenja v starih Nemcih. Ta cit pripoveduje: „Noč in dan piti se šteje v Germanih na čast. Pri njih popivkah se o vseh stvaréh obravnava. Kadar jim pijača v glavo stopi, pride do dejanja in se razprave večkrat z ubojem in umorom končavajo. Pri popivkah se tudi sovraštva poravnava, rodbinske zaveze sklepajo, knezi izbirajo in se o vojski in miri sklepa.“ Do ljudskega preseljevanje so pili Germani svoj mét, od tačas so začeli piti tudi pivo. Svoje bogove so slavili z métom in pivom ter so jih izbirali za predsednike svojim pivskim bratovščinam. Ko so se pozneje pokristijanili, postavili so svetnike na njih mesto, na primer sv. Štefana in sv. Martina. Presilno pijančevanje je bilo uže Karolu Vélíkemú preveč, ukazal je zato: „Noben duhovnik ne smé pokorečega se človeka k pitji vabiti, pijan človek ne smé ni tožiti, ni pričati, sodník ne smé soditi, ako ni trezen. Kdor se med vojaci vpijani, dobi tako dolgo same vode piti, dôkler ne izpozna, da je krivo storil.“ Ali vse jednake postave niso mogle navade izkoreniniti. Trinajstega veka so začeli na Nemškem tudi vinski trs saditi. V nekaterih krajih, posebno na Württembergskem, so časih jako obilo vina pridelovali, toliko, da se ga je dobil bokal za jedno jajce in da so po nekaterih krajih z vinom mavto delali (?); kdor je hotel jeden star penez zapiti, moral je dvakrat v krémo iti. Se vé, da ni bilo to vino najboljše. Melanchton pravi: „ubi nativum montes lacrimantur acetum,“ Erfurtsko vino je bilo leta 1336 tako kiso, da je železno posodo objédalo.

Pijančevanj je bilo tekom srednjega veka v vseh stanovih na Nemškem jako ukoreninjeno.

Ko je cesar Karol V. leta 1530 potoval na véliki zbor v Augsburg, se je vojvoda Henrik Lignicki v Nürnbergu s šestimi družimi vojvodi tako vpijanil, da so si porezali rokave na kamizolah in srajcah, ter goloroki kakor glumači po mestih hodili bosí in z muziko o belem dnevi do stanovanja vojvode Brunšviskega, kjer so popolnoma pijani popadali na tlá. Te zadeve tistega časa popisuje tudi šalívo zbadljivo naslednja pesem:

„Edit nona, edit clerus,
Ad edendum nemo serus.
Bibit ille, bibit illa,
Bibit servus cum ancilla,
Bibit abbas cum priore,
Bibit coqus cum factore.“

„Et pro rege et pro papa
 Bibunt vinum sine aqua,
 Et pro papa et pro rege
 Bibunt omnes sine lege,
 Bibunt primum et secundum,
 Donec nihil sit in fundo“.

Pijanemu biti je bilo tedaj čast. Zategadelj je bilo pijančevanje vseobče; navadni ljudje in takšni, katere bi dan danes prištevali razumnistvu, so popijali v jedni in tisti krčmi le s tem razločkom, da so poslednji v tistih prostorih posedli, kjer je družina bivala. Samostani in vseučilišča so imeli privilegij, da so smeli brez davščine pivo kuhati in prodati: „in des Collegii Keller Getränke an Wein und Bier ohne eigene Steuer aufzulegen.“ Profesorji so se z vseučiliščniki v pijančevanju merili. Deželni grof Moric je vseučilišču v Marburgi svojega pijančevanju udanega tajnika priporočal. Ko ga vseučilišče ni vzprijelo, odgovoril je profesorjem: „dass viele Marburger Professoren würden zur Stadt hinaus müssen, wenn man es in dieser Hinsicht streng nehme, denn uns leider zu viel bekannt ist, dass fast in allen Fakultäten gute Zechbrüder und Lucubranten mitunterlaufen.“

Rektor temu vseučilišču piše v necem pismu: „Schon vor 30 Jahren wurde in Jena von einer Disputation zu Ehren des Bachus gehört, wobei die Zuhörer kleine Becher, der Opponent einen Humpen, womit er im dreifachen Schluck das jus objectionis darstellte, der Respondent durch dreimaliges Trinken diesen nassen Syllogismus annahm, der Präses das übrige austrank.“ Pri krstih, porokah, sedminah, godovanjih, pri kuhanji ali prodaji, pri vzprijemanji ali odpuščanju učencev, volitvi županov se je použilo pijače čezobilo. Uradno je bilo določeno, koliko skléd jedi in koliko sodov vina in piva je smelo priti na mizo pri raznih rodovinskih veselicah, kako dolgo smé trajati svatovščina, koliko ne smé trajati pojedina in koliko gostov se je smelo povabiti. Na jednega hrabrega viteza se je tiste čase računalo 18 bokalov vina, na poštenega mojstra 16 bokalov. Ali največkrat so moški in ženske predpisano mero pijače prekoračili, tako, da so popolnoma brez zavestne v mrtváčnice nosili, kjer jih je hudo trpljenje in mnogokrat smrt čakala. Pri ženitovanji med meščani je smelo biti 200, med plemiči pa 400 povabljenih gostov; jedi se je smelo 40 na mizo prinesiti in sedem sodov vina izpiti. Nad 14 dni ni smela svatba trajati. Toliko pijančevanje je Nemce zdivjalo in posurovélo (furor impetus teutonicus). Zato pa toži Martin Luter: „Es muss ein jedes Land seinen eigenen Teufel haben, Wälschland seinen, Frankreich seinen; unser deutscher Teufel wird ein guter Wein und muss „Sauf“ heissen, dass er solange durstig und bellig ist, der mit so grossem Saufen Weins und Biers nicht kann gekühlt werden, und wird solcher, fürchte ich ewig Deutschlands Klage bleiben bis an den jüngsten Tag.“

Melanchton pa pravi: „Wir Deutsche schmausen uns arm, schmausen uns krank, schmausen uns in die Höhle.“

V novejšem časi je pijančevanje na Nemškem precej prestalo. Naobraženejši ljudje so opustili imeti pijanost za čast, ampak smatrajo jo dan danes največ za sramoto. Vladarji veliki in mali so si prizadevali po opominjanji in kaznjévanji zadušiti grdo navado. Na Ruskem so pred vsem z dobrimi šolami skušali vzbujati sramežljivost in npravsko čút v mladosti.

V prvi polovici tega veka se je na Pruskem toliko spirita pridelalo, da je ž njim Pruska vse druge države presézala. Séverna Pruska je namreč pešchnáta, neplodovita ravnina. Naj bolj se je tam še krompir obnesel, iz tega so začeli po vseh krajih delati spirit, z ostanki pa so krmili živino, katera bi sicer ne imela česa jesti. Živina je dajala gnoj za obdelovanje pustinj in tako je prišlo, da je produkcija spirita na Pruskem mogoče storila, da se je mnogo pustih krajev preménilo največ v rodovite. Mnogo spirita se je použilo doma; leta 1870 je prišlo na vsako glavo po 10 litrov žganja.

Piva se na Nemškem neizmerno mnogo pridelala, pa tudi použije. Po vseh deželah, ki pripadajo pruskemu cesarstvu, použilo se je leta 1874: 39 milijonov hektolitrov piva, prišlo je zatorej na osobo kacic 68 litrov. Največ ga izpijó Bavari (250 litrov na osobo), Badenci (84 litrov) in Würtenberžani (213 litrov na osobo); žgane pijače je prišlo leta 1870 na Pruskem 10 litrov na posameznega človeka.

Krčem je prišlo leta 1876 jedna na 126 ljudi brez ozira na spol in starost.

IV.

Alkohol ali vinski cvet in človeški organizem.

Vse vpijanljive pijače imajo v sebi alkohola ali vinskega cvetú v različni množini. Vinski cvet ali spirit je z vodo ugašen alkohol. Alkohol se navadno dela iz grózdnega sladkorja, pa tudi iz družih tvarín, celó iz premóga. Spirit je različno močan po svoji koncentraciji. Vinski cvét in iz njega narejeno žganje in druge pijače prehajajo po mnogih potih v krí. Iz želodca izginja prav hitro v krí, kar pričajo poskušnje. Sandras je vlil psu 150 gramov vinskega cveta v želodec in ga po dvéh urah usmrtil; v želodci je bil samo še jeden gram cvetú in tudi v črevih ga ni bilo več. Ako se vinski cvet ali žganje v trebušno votlino vlije, se tudi od tukaj hitro v krí poizgubi. Bayer je spravil 15 gramov žganja v trebušno votlino domačemu zajcu. Precej je zajec izgubil zavednost in je

v malo urah pijan poginil. Ako se žganje kateri živali pod kožo vbrizgne, se tudi precej pokažejo znamenja pijanosti. Orfila je necemu psu 40 gramov 40percentnega cvetú pod kožo vbrizgnil, pes je skôraj zaspal in v treh urah pijan poginil; izpod kože se je ves alkohol po krvi izgubil. Tudi skozi odprte rane prihaja alkohol v kri. Uže mnogokrat se je opazovalo, da je bolnik, kateremu so rane izpirali sè žganjem, postal pijan. Tudi uže sam duh ali sopár alkoholov napravi človeka pijanega. Kdo ne vé, kako hitro se v vinskih kletih izgubi pamet, če se tudi primerno malo pije. V Bordeauxu, kjer imajo nekateri trgovci neizmerno velike zaloge spirita, se je opazovalo, da dobodo delovci, ki se dolgo v teh kletih mudé, možjansko bolezen „delirium tremens“, pijansko ali tresočo blaznost. Iz krvi se izgubi jako tremlo, časih v polovici minute po vseh organih. Najbolj občutijo možjáni njegov vplív, ki se izrazuje izprva v neki vznudenosti, hitrejšem mišljenji, poznejshe pa v zaspanosti, trudnosti vseh delov telesa in na to v popolni onemoglosti in spanji.

Naj uže pride alkohol po katerem koli poti v kri, njega učinek je tisti; različen je le po močnosti, po množini, po časi, kedaj se uživa in tudi po razpoloženji posameznega pivca. Mnogo je ljudí, ki pijó dolgo žgane pijače, in vendar ne najdejo na sebi slabih nasledkov; kdo drug pa pije primerno menj te pijače, pa ima skôro dovolj. Prvi je morebiti močnejši in ne pije na prazen želodec ali je bolj trdno sestavljen. Več ali menj bode pa vendar tudi pri zadnjem mogoče opazovati spremembe, ki se po životi narejajo zaradi uživanja žgane pijače, katero pa prvi menj občuti, nego drugi.

Po dolgotrajnem uživanji žganja se prikažejo spremembe malo ne po vseh organih človeškega telesa. Želodec ne more več prav prebavljati, ker ga žganje posuší in želodečni sók pojema. Slúzna koža v želodci postane debela, otekla, in se kaže mnogokrat kakor odrta in to posebno tačas, če se več močnega žganja brez jedil použije. Marsikateri človek je moral še mlad iz tega sveta, ker si je želodec s pijačo tako izprídil, da ni mogel nobene jedi več prebavljati.

Jetra postanejo po dolgem uživanji žgane pijače mnogokrat še jedenkrat tolika in to največ po sami maščobi, katera se v njih nabêre. Kadar pa moč želodca tako izgine, da postane prebavljanje nezadostno in jame človek hujšati, začnó se tudi jetra sušiti, krčiti, česar nasledek je vodeníca, ker se pot žilam iz trebuha skozi skrčena jetra zapira. Uživanje alkohola storí, da srce hitrejshe utriplje, ker njega živce vzbujá. Ako je srce prisiljeno vztrajno silnejše utripati, postane večje ravno tako, kakor je rôka pri človeki, če ž njo težka dela opravlja, močnejša, debeljša zaradi pomnoženja mišičnih vlakenc, nasproti rôki človeka, ki ničesar ne dela. Ne samo to, tudi se pri pivci okolo srca in v njem samem nabira maščoba, iz česar

se sklepa, da človek, ki mnogo pije, rad toži, da mu proti srci zaleza, da čuti vse polno okolo srca in to v veliko večji meri tačas, kadar ga prime kakšna bolezen.

Tudi žile, ki vodijo kri od srca vsem delom telesa, so pri pivci spremenjene. Kdo uže človeka z napihnenim, rudečim licem, tako imenovanim „bakrenim“, ne pozna, da je žlahtne vinske kapljice ali katere druge pijače bratec? Žile pri tacih ljudeh so razširjene, napete in tudi trše, ter izgube svojo prožnost, če se tudi takšen človek več časa pijači izogiblje; „na lici se mu ne zna, da bi bil kaj bolan“, pravi navaden človek.

Vpliv preobitega pijančevanja na soplila, to je, na dušnik, sapnike in pluča je znan. Pijančljiv človek je hripav, kakor da bi bil prehlajen; če pije, ima debel ali nizek glas, ki nekoliko strže. Navadno tudi zjutraj kašlja. Mnogokrat prime pijančljivca tudi jetika in stori konec njega življenju.

Obisti so sicer jako majhen del človeškega telesa, ali prevažne za njega zdravje. Učenjaki trdijo, da ste dvé tretjini tacih ljudi, ki so umrli za vodenico po bolezni na obistih, bili pijančljivci.

Najobčutljivejši organ človeškega telesa za pijančevanje so možjani. Možjani so sedež vsemu dušnemu življenju, oni so vladar človeškega vedenja. Vse, kar telo stori, stori po njih ukazi, in vse, kar se telesu pripeti, izvedó možjani. Kot najobčutljivejši del sploh so možjani tudi najbolj podvrženi nasledkom pijače. Uže na črepinji se zna, če je bil nje nositelj pijanec. Če je črepinja debelejša, posebno trdna, in ima na svoji notranji površini globoke brazde za razširjene in okoščenele žile, vemo, da je bil dotičen človek prijatelj vpijanljivim pijačam, če ga tudi nismo v življenji nikoli poznali. Še bolj trpé možjani sami od presilne pijače.

Ne samo, da se njih mréne vnemó, kar je uže na sebi za življenje jako nevarno, se kaj rade žile v njih pretrgajo, ker so krhke kakor vse druge v telesu in kri se iz njih v možjane razlije. Temu pravimo, da zadene ali udari mrtud, ki človeka ali popolnoma usmrti, ali pa pohabi posamezne dele človeške, o čemer pravimo, da je zadel mrtud na róke, nóge, na jezik i. t. d. V možjanih pijančlíviga človeka so žile napete in rodijo mnogo več krvi, nego pri zdravem človeki. Uže samo ta sprememba mnogokrat učini, da se človeku v glavi zmeša. V starosti, če jo sploh še doseže, začno se pri pijančljivci bolj kakor pri treznem človeki možjani sušiti; on peša na duhi, izgublja spomin, in živí le še tako na sveti, da je samemu sebi in drugim na póti.

Ako človek neprimerno mnogo alkoholaste pijače na hip izpije, nastane takoj nevarnost za življenje. V večji meri užit alkohol je po svojem učinki podoben strupu, najbolj žepeni kislini. Kakor tá, potegne alkohol vso vodo iz želodca

in črčv náse, in objé slúžno kožo v podobi različno velikih ujedov. Percy je vlił velikemu psu 90 gramov spirita v želodec. Pes se je precej zvrnil na tla in je v 8 urah za hudim krčem poginil. Zajcu zadostuje uže 30 gramov spirita, da ga usmrti. Časih se najde pri človeki, kateri je zaradi preobilega uživanja žganja hitro umrl, krvni mrtud v možjanih ali pa tudi tako imenovani vodeni mrtud; iz jako napetih možjanskih žil se voda izceja v možjane ter njih delovanje zamori. Zadnje se nahaja posebno pri otrocih, kateri umró, ako se jim dadé dvé ali tri žlice žganja na jedenkrat izpiti.

Navadni ljudje pravijo, da se v človeki, ki je nagle smrti umrl, zaradi čezmérnega uživanja alkoholnate pijače, žganje vžge in da iz njega gori. To ni res in tudi ni mogoče. Akoravno preteče med uživanjem močne, žgane pijače in med smrtjo časih le jako malo časa, se vendar alkohol v tem kratkem časi v životi za toliko spremeni ali zmeša, da ne more več goreti. Spremení pa se alkohol v životi v ogljenčevo kislino, plín, kateri šumi iz sifonov ali soda-vode, in v vodo.

Število ljudi, kateri v pijanosti nagle smrti umró, je po nekaterih državah nepričakovano obilo. Na Švicarskem je bilo med 10.000 mrtveci 273 taci, katere je alkohol naglo usmrtil. V Londoni se je v 73 letih 1157 osób na mestí do smrti napilo.

V.

Nesreče zaradi pijanosti.

Malo kateri dan mine, da bi se ne slišalo ali čitalo, da se je v tem ali v onem kraji kdo ponesrečil in našel prerano smrt. Nesreča se jako lahko pijanemu človeku pripeti ali pri vožnji, ali na skalnatih potih, na vodi, ali na kak drug način. Če pogledamo številke taci, nesreč po nekaterih deželah, vidimo, koliko ljudi se zaradi alkohola ponesreči. Na Francoskem se je od leta 1850 do 1879: 9350 ljudi v pijanosti ponesrečilo, na Saksonschem od leta 1847—1876: 1111, na Pruskem od leta 1869—1873: 1554 osób, 7548 ljudi pa se je v pijanosti ranilo.

Uže zgoraj smo rekli, da je učinek alkoholnatih pijač na želodec podoben strupu, posebno žepeni kislini. Zanimivo je pregledati številke osób, ki umró zaradi navadnih mineraličnih in vegetabiličnih strupov in zaradi alkoholizma. Od leta 1869—1873 se je na Pruskem po nesreči ostrupilo z strupenimi jagodami, vitrijolom, glivami, kisljinami in z drugimi strupovi 159 ljudi, z žganjem pa 288. Države skrbé z raznimi naredbami, da se zabrani prodajanje strupenih tvarín; spirit pa se smé prosto prodajati, akoravno pokonča v jednom leti več

človeških življenj, nego vsi strupovi skupaj. Ali prodaja spirita se sploh ne more zabraniti, ker služi raznim obrtnim podjetjem in je njega poraba splošna. Produkcijo ali razprodajo spirita prepovedavati zató, ker se nekateri človek z žganjem iz njega narajenim vpijani in morebiti zaradi pijanosti nagle smrti umrè, bi bilo ravno tako brezumno, kakor če bi se železo ne smelo prodajati, ker se iz njega noži delajo in ž njim lahko človek človeka zabode.

Zgoraj smo bili v kratkem popisali vpliv preobilega uživanja vpijanljivih pijač na človeški organizem. Videli smo, da ga ni skóraj organa, ki bi se pri pijančljivci ne kazal spremenjenega. Omenjene spremembe v organizmi so podlaga bolezní, kateri se pravi: pijánska kaheksija. Amerikanski učenjak Dr. Day in za njim še drugi zdravniki pa celó trdé, da je neubranljivo nagnenje do pijače uže samo na sebi bolezen, ravno tako, kakor spoznavajo psihijatri brezpovodno nagnenje do tatvine tatinsko manijo (kleptomanijo). Na podlagi takega mnenja so Amerikanci začeli posebne bólnice za pijančlivce delati in z jako ugodnimi uspehi. Takšne bólnice imenujejo asile. O teh govorimo pozneje. Na tem mestu bodemo skušali razmotravati nasledke pijančljivosti na človeki, člani človeškemu društvu, in potem nje vpliv na človeško društvo sploh.

VI.

Vpliv pijančljivosti na zárod ali naraščaj.

Uže Aristotel je bil prepričan, da daje pijančljiv oča otrokom življenje, iz katerih vzraščajo zopet pijančljivci. Tisto je vedel uže Plutarh; Rimljani so opazovali tudi to istino, od kodar izvira prislovica: ebrii gigunt ebrios. Učeni profesor Griesinger pravi: „Po pijančevanji spremenjen organizem starišev ne dá káli razvijajočega se mladega bitja prave meri.“ Preiskave novejšega časa potrjujejo to istino ter jo skušajo s številkami potrditi. Dodge je našel, da je bilo med 379 pijančljivci 180 taci, ki so to nagnenje po stariših podedovali. Dr. Day je opazoval, da so bili otroci očeta, ki se je v drugi polovici svojega zakona udal pijančevanju, samo po nekoliko pijanci in sicer le tisti, ki so se rodili tačas, ko je oča uže pijančeval; drugi pa, kateri so v prvi polovici očetovega zakona zagledali svet, ko je bil oča še trezen, bili so zdravi in trezni.

Pijančljivost starišev ima še druge žalostne nasledke za otroke. Otroci pijančljivih starišev so podvrženi marsikaterim boleznim, posebno možjánskimi. Rosch pripoveduje, da je poznal pijančljivega muzikanta, ki je 50 let star za vnetico prsne mreže umrl. S svojo ženo, ki je bila tudi pijančevanji udana, imel je

14 otrok. Od teh so bili štirje idijoti (trapeži), jeden je 4 leta star zmrznil, jedno dekletce je 8 let staro umrlo za vnetjem možjân, drugo ravno tako, tretje dekletce je bilo tačas staro 18 let, ali kar se razuma tiče na slabšem, nego živina, in še hoditi ni znalo. Razven dvéh otrok, ki sta bila v časi opazovanja še zdrava, so drugi poleg uže imenovanih za jetiko pomrli. Haas pripoveduje drug slučaj. Nek pijači jako udan rokodelec je imel 7 otrok. Prva dva sta umrla za božjastjo, tretji je v najstnem leti zblaznel in idijot umrl, četrti se je poskušal umoriti in je tudi v blaznosti umrl; peti je jako občutljiv in črti vsacega človeka; šesti otrok, dekletce, je histerično in časih zblázne; poslednji, rokodelec, je prebrisan, a nervoznega temperamenta in ne dá se dosta dobrega pričakovati od njega. Dagobert omenja pijanca, imejočega 11 otrok, katerih jih je 9 za konvulzijami (božjastjo) pomrlo. Pijančljivi stariši dajejo časih tudi mutastim otrokom življenje. Matere, katere so mnogokrat pijane, porájajo čisto mrtve otroke.

Narodopisci pričajo jednoglasno, da so ljudstva, uživanji močnih pijač podvržena, postala tekom časa slabejšega telesa in manjša. To se opazuje pri Evropcih, kakor tudi v stanovniških družih svetovnih delov. Buhl-Cremer pravi, da so ruski Tataři, katerim je po verozakoni uživanje kakoršne koli vpijančljive pijače ostro prepovedano, najmočnejši in najzdravejši národ na sveti; kazanski in permski Votjaki pa so od Ivana Vasiljeviča, kar so začeli žganje piti, manjši in slabotnejši.

Nekateri trdé, da ima rastoča pijančljivost velik vpliv, da se krči število za vojaščino sposobnih moških od leta do leta. V Švediji je postalo število zavoljo telesne slabotnosti za vojaščino nesposobnih mladéničev vedno večje in narastlo leta 1846 na 36 % proskribovancev; ko je pijančevanje zaradi ostrih postav nekaj ponehalo, se je ono procentno število vzdvignilo na 25 %, to je: od 100 za vojaščino proskribovanih mladéničev jih je bilo le še 25 preslabih.

V Avstriji je največ zaradi slabotnosti za vojaščino nesposobnih fantov v Galiciji (37 %), zaradi premajhne postave 18 %, skupaj 55 %. V Galiciji je žganje vsakdanja pijača. Po družih avstrijskih deželah znaša ono število le 33 %. Blizu jednake razmere so na Nemškem.

VII.

Pijančljivost in pomiranje.

Vsi človeški organi trpé od presilne pijače. Kadar pride huda bolezen, potrebuje človek nepokvarjenih notrajnih organov,

da jo prebolí. Ako se zatorej prime plučnica človeka s srčno napako, nastane zánj največja nevarnost. Ker so pri pijanci vsi organi nekako depravirani, je vsakatera bolezen toliko nevarnejša. Ako zbolí pijančljiv človek za plučnico, se rado pripeti, da začenja, kadar mu vroče prihaja, delirovati ali blazneti, celó besniti. Le malokedaj takšen človek hudo bolezen pretrpí. Hufeland pravi: „Hudi vino- in žganjepivci so strastni ljudje, imajo vzbujen in hiter utríp in so kakor v neprestani vročnici, suše se in hujšajo ravno tako, kakor da bi v resnici imeli vročnico.“

Najlažje se dokaže vpliv presilne pijače na zdravje pri vojacih. Angleški vojaci v Indiji so ali veliki pijanci, ali spadajo k društvu obstajnarjev, katerega vsak član je zavezan vpijančljivih pijač popolnoma vzdržavati se. Izmed pivcev zbolí na leto vsak sedmi vojak, izmed obstajnarjev še le vsak sedemnajsti; izmed pivcev potrebuje jeden počez 9 dní, da se ozdravi, obstajnar samo tri dní.

Jako očitno se kaže vpliv pijančljivosti pri koleri. Največ ljudi pomori kolera iz proletarijata. Poročila pričajo, da zbolí največ ljudi ob dnevih za nedeljami in praznici, ker so tisti dnevi uže nekako za pijančevanje namenjeni. V mestí Albany je umrlo izmed 26.000 stanovnikov 336 osób za kolero; med temi sta bila samo dva, ki sta bila pri društvu obstajnarjev. Med temi 336 mrtveci je bilo 140 pravih ali hudih, in 136 srednjih pijancev. Profesor Adams pripoveduje, kako se je prepričal, da izmed sto treznih ljudi jih umrè le 9 in izmed sto pijančljivih 91, če se jih kolera poloti. On ima žganje za najhujše sredstvo, ki h kolero disponuje, in bi rad na vsako „botiko,“ ko bi imel oblast, dal zapisati: „Tukaj se kolera próda.“ Ko je v Tifliski poslednjič razsajala kolera, pobrala je vse, ki so bili pijančevanju podvrženi, niti jeden pijanec ni ostal živ.

Če gre Evropec v vroče podnebje, misli, da je voda kriva hudih mrzlic, ki tukaj tujecev moré. Zaradi tega si naložé potniki ruma in enakih pijač, da bi ne bili prisiljeni piti vodé. Ravno žgane pijače so za vroče kraje najmenj primerne in Friedmann trdi, da prav podnebjú neprimerno življenje Evropecev po nasélbinah toliko naseljencev in potnikov pokonča.

Vsaka bolezen je pri pivci mnogo nevarnejša, kakor pri trezniki, celó rane se pri trezniki mnogo hitrejšé celijo. V poslednji rusko-turski vojski se niso zdravniki pri turski armadi mogli načuditi trdnosti in heroizmu ranjenega turskega vojaka. Silne rane trpé skóraj brez bolečin in naj bodo rane še tako hude, celijo se naglo in brez vsacega zdravila lepše nego pri našem vojaki, naj ga še tako várujejo in gleštajo. Noga ali roka se pri Turki ne odreže, če so le še žile cele, kajti navadno se zarase. Omer paša pripisuje te razmere popolnemu vzdrževanju turskega vojaka od vpijančljivih pijač in njega préprostemu življenju sploh.

VIII.

Pijančljivost in dolgost življenja.

Spremembe, katere se godé v organizmi pijančljivega človeka, ne dopuščajo, da bi takšen človek doživel toliko starost, kakor trezen človek. Skušnje uče in številke pričajo, koliko si pijančljivce s svojo pogubno strastjo življenja skrajša. Nekatera zavarovalna društva se pri zavarovanji na življenje opirajo na to, ali je ponudnik za zavarovanje trezen ali pijančljivosti podvržen človek. Iz tacih v tem obziru iz dolgoletnih skušenj sestavljenih tabel je razvidno, koliko let je še treznemu in pijančljivemu človeku naštetih. Neison je primerjal 6111 pivcev 6111 treznim ljudém z ozirom na dolgost življenja pri jednih in drugih, ter je našel, da je izmed 6111 pivcev umrlo jih na leto 357, izmed 6111 treznih pa le 110. Za koliko je pijancem življenje prikrajšano, naj kaže naslednja tabela:

Starostni razred	Še namenjena dolgost življenja		Zatorej je življenje pivcev v dotičnih starostnih razredih prikrajšano za
	treznih	pijančljivih	
20 let	44.20	15.56	28.65 let
30 „	36.48	13.80	22.68 „
40 „	28.79	11.63	17.16 „
50 „	21.25	10.86	10.39 „
60 „	14.28	8.95	5.33 „

Iz te tabele se razvida, kako ima 20 let star pivce še 15.56 let živeti, a trezen človek 44.21 let. Trideset let star pivce ima dočakati še 13.80 let, trezno živeč pa 36.48 let. Pijančlivec si zatorej prikrajša življenje s pijančevanjem za jedno ali dvě tretjini let. Le izjemno malo pivcev doživi toliko let, kolikor bi mu bilo treznemu še namenjenih.

Vpliv pijančljivosti z ozirom na dolgost življenja je mnogo večji pri višjih stanovih in pri ženskah nego li pri kmetih in pri moških. Prilika nanaša, da so v obče krčmarji in vinski baran-

tači pijančljivosti najbolj podvrženi, zategadelj nočejo nekatere zavarovalnice tacih oseb zavarovati.

Jeden narod je na sveti, ki se je znal stoletja upirati pijančevanju, to so Judje. Sicer pije tudi Jud, ali nikdar zmernosti ne pozabi. Judje se nahajajo po vseh podnebjih, po vseh delih sveta, in med narodi z dušo in telesom udanimi žganji, toda ostali so zmerni.

Kakor prikrajša pijančljivost dolgost življenja posameznega človeka, ravno tako spodkopava dolgoživost narodov. Znano je, kako ginejo ljudstva v Ameriki, zapadni Afriki in po južnih otocih. Kamor so prišli tuji naseljenci, prinesli so sabo žganje in s tém moré prvotne stanovnike bolj nego jih morita meč ali kuga. A tudi v narodih po Evropi ne izostajajo nasledki nezmernosti, samo da se ne kažejo tako očito. Najmanjšo povprečno dolgost življenja najdemo v Rusih in moskovski zdravnik Blumenthal meni, da največ zaradi nezmernosti v pijači.

IX.

Pijančljivost in samomórstvo.

Vzroki, kateri napeljejo človeka k temu, da si sam vzame življenje, jako so različni. Ako živí človek v hudih stiskah, bodi si v novčinih ali socijalnih, ako obupa nad svojo srečo in svojo močjó, se marsikateremu usiljujejo samomórske misli. Začne se silni boj samomórskih misli med prírodnim nagonom samovzdržanja. Največ premaga v tem boji slednji nagon s pomočjo zdravega razuma, ali pa pogrešanje srčnosti. Té je marsikdo pogrešal v odločilnem hipi in sklep, storiti konec svojemu skrbí in truda polnemu življenju, katerega je morebiti uže dolgo nosil v prsih, se ni izvršil. To srčnost daje človeku pijača; ali ne samó to, ampak pijača mu vzame sposobnost, preudariti še jedenkrat namenjen korak: napije se in storjeno je!

Samomórstev se izvrši mnogo po raznih državah. Browne je izračunal, da se zgodi med 1222 slúčaji samomórov ta v pijanosti 158krat, ali vsak sedmi samomórulec je usmrtil se v pijanosti. Huss je našel, da je bil v Svediji vsak sedeminpetdeseti moški, ki je v starosti od 25 — 50 let umrl, samomorilec. On smatra vsa samomórstva nasledki pijanosti. Silna pijančljivost provzroči pri mènj naobraženih ljudeh mnogokrat nekako motno dušno razpoloženje, ki tudi véde do samomóra. V vsakem slúčaji je jako težkó najti vzroka samomórstvu, dokazano je vendar toliko, da je bilo na Francoskem v letih 1869 — 1874: 4709 sa-

moumorov v pijanosti storjenih, to je 7—13 % vseh samomoritev. Na Pruskem je bilo naštetih v letih 1869—1875: 21.000 samomórov, med temi jih je bilo 1787 storjenih zaradi pijanosti. Na Ruskem pride na 10.000 stanovnikov 1 samomóricec, izmed 100 samomóricev se jih 38 v pijanosti usmrti.

Število samomórov množi se vsako leto. V Avstriji na primer se je šteló v letih 1846—1850 = 505 samomórov

„ 1851—1855 = 666 „

„ 1855—1860 = 799 „

„ 1861—1865 = 949 „

Jednake razmere se opazujejo tudi v družih državah. V kakšni vzročni razmeri stoji rastoče število samomórov z rastočo pijančljivostjo, ni še dognano: toliko pa je gotovo, da je poleg blaznosti pijanost najčešče najbližji vzrok samomoru.

X.

Pijančljivost in pijanska blaznost (delirium tremens).

Pijanska blaznost je bolezen živčne sisteme, prikaže se pri človeki po dolgem, vztrajnem uživanji močnih, posebno žganih pijač ter je nasledek alkoholovega vpliva na možjane. Delirij se izrazuje po zmotnjavah čvstev posebno v prividu, mirnih ali divjih blodnjah in tresenji udov. Bolníki domnevajo, da vidijo miši, podgane ali jednake živali, ter jih podé. Časih vidijo taki bolníki sovražnike pred sabo, kričé, razbijajo ter skušajo ufti, marsikateri skoči v tem stanji skozi okno, da bi ubežal. Drugi takšni bolníki so veseli, dobre volje, norčujejo se ter v jednomér blebéčejo. Izraz njih obraza je časih jezovit, časih vesel. Blodnje prestanejo, pa se skóro zopet še hujše povrnejo. Bolník tirja neprenehoma pijač, ne jé in ne spí. Zaradi brezdomnega divjanja in razgrajanja nastopi pri nekaterih spanje, kar daje najboljše upanje na ozdravljenje; nekateri pa onemorejo popolnoma ter umró.

Kako je ta bolezen po sveti razširjena in koliko ljudi za njo pogine, nam pričajo statistična poročila nekaterih bólnic. V Londoni je v letih 1840—52: 1569 ljudi za pijansko blaznostjo umrlo, na vsem Angleškem pa v desetih letih 13.203. V Pensilvanija-hospitali je bilo tekom 31 let med 3599 blazníki 16% tacih, pri katerih je bila pijančljivost izvor bolezni. V séverni Ameriki je umrlo za to boleznijo v 8 letih 300.000 ljudi, pravi dr. Ewrest, na Francoskem v 13 letih 3554. Na Ruskem je bilo v letih 1861—65: 3241 za pijansko blaznostjo v blaznico vzprijetih in od teh jih je 293 umrlo; med temi je bilo

2821 moških in 420 žensk. Največ tacih bolnikov je bilo vzprijetih v Obuhovovo blaznico, kamor prihajajo največ bolniki iz nižjih stanov. Šestina vseh blaznikov na Ruskem je imela delirium tremens. V Berolini je umrlo v 42 letih 1438 oseb za to boleznijo in Caspar trdi, da je vsak tretji blaznik blaznice v Berolini bil pijanec. Na Dunaji je bilo leta 1873:278 za to blaznostjo bolnih v bólnicah in jih je 57 umrlo. Na Francoskem je izmed 1000 blaznikov 200 bilo pijančevanju udanih in izmed 2507 oseb, katere je policija v Parizi poslala v blaznico v opazovanje, je bilo 588 alkoholistov. V obče se more reči, da je med sto blazniki dvajset slučajov pijanske blaznosti.

XI.

Pijančljivost izvor hudodelstev.

Dušno razpoloženje pijanega človeka je kaj podobno razpoloženju blaznega. Samosvest je ojačena, pijanec se misli močnejšega, pametnejšega, mogočnejšega, ter se vsakemu prizivu proti svojim domišljijam stavi v bran. Čuvstvo dolžnosti do spoštovanja postave otrpne. Marsikateri človek, kaj zlega namerjajoč se napije, s čimer zaduši v sebi misli na nasledke nameravanega dejanja. Ker je pijanost blaznosti toliko podobna, imajo jo nekateri zdravniki tudi za bolezen; tudj postava se v nekaterih državah ozira pri določevanju kazni na to bolestno dušno razpoloženje. Pravega pijanca ne spokoriš nikoli, dôkler ga pustiš v navajenih okoliščinah, prizanašaj mu kolikor hočeš. Časih ima pijanec halucinacije, to je, kažejo se mu vsakovrstne podobe in zvené mu razni klici na ušesa, katerih v istini ni, in prijatelj se mu vidi sovražnik, pretèč mu s čem hudim ali celó strežóč po življenji. Tacim prividom ali prisluhom ustrezajoč zvrši hudodelstva, katera so mu, kadar se strezni, popolnoma nerazumljiva.

Kdor je imel priliko biti navzočen pri raznih sodnij obravnavaх proti hudodelcem, izlasti oziroma telesne varnosti, moral je spoznati, da je najmènj 70 procentov hudodelstev bilo v pijanosti storjenih, ali da so jih pijanci storili. Razmera med pijančljivostjo in številom hudodelstev je na tajnem zakoni utemeljena (Quetelet), po vseh državah z malimi razlikami jedna in tista. To razmero razjasniti skušati državi séverna Amerika in Angleška. Vlada zjedinjenih držav je naložila vsem svojim poslanikom in konzulom, da so morali pri državah, kjer so postavljeni, nabirati statističnih dat, iz katerih bi se dala razjasniti razmera med pijančljivostjo in številom hudodelstev. Na ta način se je nagromadilo jako obilo statističnega gradiva, iz

katerega se še le v polni meri dá spoznati, kaj vse more povzročiti pijančljivost v raznih narodih. Kjer se použije več žganja, doprinaša se več hudodelstev, kjer je več krčem, tam imajo kazenski sodniki več posla. Ječe, posilne delárnice, preiskovalnice, siromašnice so tam najbolj obljudene, kjer se od jedne krčme do druge jedva Očenaš izmoli. V dokaz tem izrekom hočemo tú navajati samo nekoliko števil.

Na Francoskem na primer je bilo v letih 1826—1829: 1129 umorov; 446 teh je bilo zaradi prepirov v krčmah storjenih. Med 2421 jetniki v Filadelfiji je bilo 2020 pijancev. Na Angleškem je bilo v l. 1849 in dalje obsojenih 90.963 ljudi; nékov duhovnik trdi, da je bilo med temi gotovo 50.000 pijancev. Jednaka opazovanja so napotila parlament lordov v Londoni, da se je postavila enqueta za preiskovanje vpliva pijančljivosti na število hudodelstev. Ta je nabrala si statističnih dat od 24 jetnišnic. Enqueta je stavila vodstvom jetnišnic vprašanje: Koliko jetnikov se ima smatrati za žrtev pijančljivosti? Na to vprašanje se je odgovorilo trikrat, da 60 %, osemkrat, da 75 %, dvakrat, da 80 %, in šestkrat, da 90 % jetnikov je kaznjivo dejanje v pijanosti storilo. Najjasnejše pa se kaže vpliv pijančljivosti na število hudodelstev na Irskem. Zdanji lordkancelar irski je nagovoril porotnike v Monaghani: „Slučaji, o katerih bode te imeli soditi, imajo vsi svoj izvôr v nezmernosti. Ako bi bilo ljudstvo v tej deželi prosto tega zlá, bi ne imeli v tem zasedanji nobenega slučaja vam v razsoj^o podajati.“

XII.

Pijančljivost in siromaščina.

Socijalna mizerija današnjega časa je predmet temeljitih preiskav učenjakov. Da rase na njej siromaščina, nevednost, nernavnost, hudodelstvo, je znano, ali ni še dognano, kje ima svoje največje korenine, katere izpodrezati bi bilo treba, toliko pa je gotovo, da je nezmernost jako bistveno udeležena pri razširjenji tega občnega zlá. Če tudi ni pijančljivost vselej in povsod pravi začetek in vzrok revščini, je vendar to po večjem tožna istina. Nekateri tako nazivani prijatelji delovskega stanú sicer trdê, da vódi siromaščina za sabo pijančljivost. Ako se hoče, da se nezmernost v pijači zmanjša, mora se skrbeti za zboljšanje socijalnih razmer, dajati miloščino, delo, podporo. Ne dá se tajiti, da ni to časih tako, ali navadno velja prvo in skušnje učê, da meščan, obrtnik, delovec ali kmet, ki začénja po krčmah posédati, mnogokrat svoja opravila zanemarja, kupéjijo, obrtnost, poljedelstvo zaostaja, ker ni voditelja, pravega duhá; delovec postaja nezanesljiv, ker

časih ravno tisti dan od dela izostane, kadar ga dajalec dela najbolj potrebuje, ter izgubi zaupanje. Poleg tega še pride morebiti katera nesreča, začno se delati dolgovi, ki z velikimi obrestmi spravijo dolžnika na bóben. Kadar začne takšen človek premišljevati vzroke svojega propada, je uže mnogokrat prepoznano. Skôro nima več svoje domačije, toži osodo, da mu je bila nemila; prej gospodar ali spoštovan obrtnik, postane delovec ali mora uže z rodbino vred kruha prositi usmiljenih ljudi, ali obupa nad samim sabo in si konča življenje, pustivši nedolžno rodbino, usmiljenja vredno, brez vse podpore in brez nádeje na odrešenje. Kômu je môči zanikati, da je v takšnem slučaju pijančevanje krivo siromaščine nepremišljenega človeka in vse rodbine?

V delovskem stani hodi pauperizem ali revščina tistim potem, Delovci, posebno fabriški, so vajeni tovarišije. Če pride delovec zvečer domóv, ne najde v revnem stanovanji in pri kričanji otrok potrebnega kratkočasovanja, zatorej gré v krémo. To stori jeden dan v tedni in nedeljo, potem še drugi in tretji dan v tedni, skôro se navadi hoditi po krémah in pijača mu je neizogibna; izgovarja se, da mu je pijača za ohranjenje telesnih moči potrebna. Ves zaslužek gré po grli, domá pa revščina kraljuje, napósled je nesposoben za delo in izgubljen je!

Nekateri trdé nasprotno, namreč, da so slabe razmere delovskega stanú, majhni zaslužki vzrok, da se širi pijančevanje. Ti zahtevajo, da se daje delovcem dosta dela in večji zaslužek. To bi baje pomagalo delovcem lajše nositi breme, veseli bi bili med veselo domačo družino. Ali skušnje pričajo drugače. Več ko delavec zasluži, več zapravi izvzemši nekatere, ki imajo razuma in trdne volje dovolj, da spoznajo potrebo, da še nekaj zaslužka položé na stran za otroke in za stare dni, ko bodo nesposobni za delo. Da povečanje zaslužka navadno ne ovira pijančevanja med delovci, kaže opazovanje Danijela Gibba na Angleškem pri delovcih v premogovih in železokopih v Lancashiri. V letih 1869—1873 je bila trgovina s temi tvarinami kakor sicer dobra. Dva in pol leta zatém je trgovina še jedenkrat bolj cvetela in zaslužki delovcem so se povišali. V tisti razmeri pa so rasla tudi hudodelstva in kaznjevanje zaradi pijančevanja. Natančneje se bodo videle te razmere v naslednji tabeli:

L e t a :	1869	1870	1871	1872	1873
Število hudodelstev :	1335	1775	1894	2818	4402
Kazni zaradi pijanosti funt. strl. :	495	1562	606	1304	2669
Dnina šilingov :	5	6	7	8	11

Iz te tabele je razvidno, da je bilo leta 1869 pri vsakdanjem zaslužki 5 šilingov 1335 hudodelstev storjenih, in 495 funtov kazni plačanih. Leta 1875 pa, ko je zaslužek na 11 šil. narasel, je bilo uže 4402 hudodelstev storjenih, in 2669 funtov kazni plačanih. Iz teh števil je razvidno, da ako se pograša resne volje in dovoljne moralne moči, povišanje dneve strast le še pomnoži. Yellewleer, vodja blaznici, je tudi opazoval, da je število v blaznico vzprijetih delovcev bilo nekatere čase še jedenkrat toliko, kakor drugikat in prvo vedno tačas, kadar so imeli delovci v rudokopih obilo zaslužka. Kadar jim je vzrastel greben in so delali „strike“, niso zaslužili nič in so bili prisiljeni vsakater pijače vzdržati se. Iz tega se sklepa, da samo prisiljena abstinencija váruje delovce pijančljivosti, hudodelstva in bolezní. Več nego delovec zasluži, več zapravi, s povišanjem zaslužka postane ponosen, ima večje potrebe, si ne prihrani nič, in če pridejo slabi časi, je dosta slabši, nego li če bi, imejóč manjšo plačo, bil ostal pri prejšnji oskromnosti. — Po nezmernosti se izgubi neizmerno mnogo kapitala. Pod tem kapitalom ne razumeva se samo zapravljen novce, ampak tudi zapravljen čas, nastala trudnost, otrpnélost in bolezen. Za pijačo izdan novce iznaša sam na sebi vsote, o katerih nam je strmeti. Na Angleškem se je izdalo od leta 1869—72 za same pijače 4820 milijonov gold. Če priracunamo temu znesku še kvaro, ki je nastala po nasledkih pijančevanja, katera znaša najménj tudi toliko, dobimo velikanski znesek preko 9000 milijonov gold. S tem novcem bi se bil ves dólgl angleške države plačal in ostalo bi bilo še 700 milijonov gold.

Leta 1860/61 je bila v Londoni tako huda zima, da je vse delo prestalo in delovci niso imeli zaslužka. Število ljudi, ki so miloščine prosili od mestnega urada, naraslo je na 130.370 osób. Zanimivo pri tem je bilo, da od 7447 rokodelcev in delovcov, ki so bili pri društví „zmernost“, ni nijeden miloščine prositi bil prisiljen.

Število krčem je merílo revščine. Da ne bodemo dokaza temu izreku hodili daleč po sveti iskat, poglejmo si naše Gorenjsko. Gremo mimo vasí z lepimi zidanimi hišami in čedno ograjenimi vrtovi. V tej vasi hočemo počíti in se okrepcati, ali krčme ni nobene. Pojdimo naprej. Ne daleč od todi je druga vas. Hiše so zapuščene, zamazane, skozi strehe se vidijo špranje, toda na vsaki tretji ali četrti hiši vísi smrekova vejica nad vratmi v znamenje, da se tukaj dobiva žganje. Pojdimo notri. Za mizami sedé suhí, oveneli, brezdušni pivci. Žené prihajajo klicat možé po jedenkrat, dvakrat, trikrat, ali vse zastonj. Jokaje prívéde jedna raztrganega otroka sabo, prosi moža, naj bi šel domóv, in ker prošnja nič ne pomaga, začne ga proklinjati. Ali tudi to je brez uspeha: domóv moža ni moči spraviti. Ko žena otide, začne se v krčmi razgrajanje in prepír med pivci, jedna grda beseda prinese drugo, napósled se vzbudi pretep, krí začne

têči, kar pade mož, ki ni hotel z ženo domóv, po trdem udarci nezavesten na tla. Nesó ga domóv, kjer leží mnogo tednov. Rodbína nima jesti, saj reditelju ni moči ničesar prislužiti. Začne se glad v hiši, otroci prosijo mater kruha, ali ta jim ga nima dati. Jok in stok vladata po dômi, da se človeku srce topí od usmiljenja.

Tacih pripétljejev je mnogo v tej vasi, daleč okrog pa tudi ni toliko tatvíné, preteпов niti ne beračev, kakor tukaj. Ali ni v jednih slučajih pijančevanje gospodarjevo krivo velike rodbinske nesreče?

Pijančljivost starišev je kriva, da so njih otroci moralíčno depravirani. Dôkler pijančljivih starišev otrok šole ne obiskuje, ne uživa doma nobene primerne vzgoje. Slab vzgled starišev uže zgodaj zamorí v mladih srcih čút sramežljivosti, nagib pridnosti, starišev povelja vračajo otroci s posmehovanjem njih v pijanosti dovršenih dejanj. Kadar začne otrok šolo obiskovati, se pokaže, da ali nima talenta ali pa prav nobene moralne čuti in moči v sebi. Takóv otrok hodi v šolo, ker mora, vse jedno pa mu je, ali se čemu naučí ali ne. Šole dolžnost ni samo otroku vcepiti elementarna znanja, ampak tudi vzbuditi v njem zavest pravice in krivice, dobrega in slabega. Kaj je moči šoli koristiti, ako vse, kar se otroku v šoli v glavo vcepi, doma slab vzgled in nemarnost starišev pokvari? Nasledek temu je, da so otroci pijančljivih starišev malopridni, nevedni, slabemu udani, in da začnó prav skôro stopati v stopinje starišev. To skušnjo izpoznavá prôsti národ sam, rekši, da jábolko ne pade daleč od jablana.

Dodatek.

XIII.

Veliko zlo, katero izvira iz brezmernega uživanja žganih pijač, izkoreniniti ali vsaj kolikor mogoče zmanjšati, so si uže dolgo prizadevale razne države po sveti. Nastopale so različna pota: Nekatero séverno-amerikanske države so prepovedale produciranje žgane pijače, druge so skušale z velikimi davki na žganje ceno tako povzdigniti, da bi ta sama uživanje žganja ovirala; zopet druge države so poskušale po zakonih in naredbah, obrnenih proti krčmarjem ali točarnicam in proti pijančljivcem samim priti pogiblji razvadi ali strasti do kórena. S kakim uspehom se je v raznih državah jedna ali druga pomoč proti pijančljivosti obrnena obnesla, popisali bodemo v naslednjih vrstah.

Najzanesljivejša pomoč uživanje žganja popolnoma zatreti bi bilo, ako bi se vse tovarne za spirit in vse žganjarije zaprle. Ako bi se to po vsem sveti zgodilo in zgoditi moglo, bi se ljudje skôro odvadili te pijače in se poprijeli druge, menj škodljive. Ali to bi pomenjalo konec marsikateri obrtnosti, katera ne more brez spirita shajati, in bi povrnilo civilizacijo za nekoliko vekov nazaj, in vse države bi britko občutile sad takóve naredbe. Ako bi samo jedna država vse žganjarije zaprla, bi se žganje iz drugih držav uvažalo, če drugače ne, pa na skrivnem, po tihotapstvi.

Lažje izvršljive bi bile naredbe, katere bi merile na to, da se spirit ne sme za pijačo pródati. Takov zakon dati ima vsaka država moč in dolžnost; saj tudi zabranjuje splošno prodajo zdravil, strelnega prahú in strupov. Da je brezmerno uživanje žganja po učinkih strupom podobno, smo uže zgoraj omenjali. Z ozirom na javno blagostanje, katerega pijančljivost spodkopava, bi bila vsake države dolžnost, zlorabo žganja nemogočo storiti. Teoretično se vidi taka naredba kaj lahko izvršljiva, ali dejanski ni to tako lahko, kar bodemo videli na skušnjah, katere so imele nekatere séverno-amerikanske države s takimi naredbami.

Človekoljubivemu prizadevanju nekaterih za človeško blagostanje goréčih móz se je posrečilo, da je bila v nekaterih séverno-amerikanskih državah vzprijeta postava proti žganji „Liquor Main Law.“ Po tej postavi je bila prodaja spirita za pijačo

prepovedana; nobeden krčmar ni smel prodajati žganja proti kazni do 2000 tolarjev. Po nekaterih državah so celó sklenili, da ima biti spirit in žganje le v državnih ali za to posebno pooblaščenih zakladnicah, da bi se tem lažje razprodaja nadzorovala.

Kje pa je postava, da bi se ne mogel prekanjenec izviti iz nje paragrafov? Tihotapstvo z žgano pijačo se je organizovalo v posebni red in dogodilo se je, da so nosile ženske žganje po ulicah v taki posodi, kakor mleko. Po gostilnicah res niso točili očitno žganja za novc, ali ako je kdo hotel imeti ga, reklo se mu je, da se vpiše v trgovski klub in plača ustopnino. Za to ustopnino je pil tako dolgo, dôkler ni bil vplačani znesek zapit. Na to je mogel tak gost stopiti v drug klub. Pripetilo se je časih, da je policija pri katerem trgovci našla sode žganja. Trgovec naznani to brzo prijatelju, bivajočemu v drugi državi, in ta velí hitro vse sode z žganjem po sodnijskem poti v prepoved déti. Na ta način se je navzlic ostrí postavi prodajala žgane pijača. Po nekaterih državah se je produkcija in poraba spírita zmanjšala na polovico od prejšnje množine, ali svojega namena postava ni mogla doseči. Vzredila pa je veliko število potuhencev in prilizovalcev, kateri so na videz bili prijatelji prohibitivnih postav, za pravo pa najhujši pijanci.

V zjedinenih državah imajo dnevna vprašanja jako velik vpliv na sestavo národnih zborov. V državi Illinois, kjer so se naredbe proti pijančljivosti najstrožje izvrševale, sta pri novih volitvah krčmarjem in trgovcem rabila novc in žganje, da so ljudi podkurili proti prijateljem prohibitivnih zakonov. Nasledek temu je bil, da so v bodočem zbori imeli ljudje večino, katerim prva skrb je bila, vse postave in naredbe proti pijančljivosti ovreči kot naredbe, katere nasprotujejo človeški slobodi in delajo kvaro državnim blagajnicam. Državna blagajnica se je v istini pod novo sistemo bolj polnila, ali polnile so te tudi jetnišnice in blaznice, obrtnost pa je pešala.

V Evropi je bilo malo ne po vseh državah dovoljeno za „svojo potrebo“ žganje kuhati. Da se je zategadelj neizmerno obilo žganja pridelalo, se lahko umeje. Samo na Švedskem je bilo leta 1830 gotovo lep broj 173.000 žganjarj! Davek od produciranja žganja se je odmerjal kakor še dan danes pri nas po vsebini kotla. Poznejše so po Nemškem in Švedskem začeli davek meriti po množini produkta. Nasledek temu je bil, da so nastale velike žganjarije (továrne), male pa propadle, ker niso mogle z večjimi prebiti konkurencije. Na Švedskem je bilo leta 1870 le še 442 žganjarj. Vse manjše žganjarije, ki so se hotele še obdržati, bile so prepovedane, čas destilovanja se je po postavi skrajšal in ob jednem se je na malo kupčijo s spiritom in žganjem velik davek naložil. S tacimi pripomagali se je pijančljivost v Švediji jako zmanjšala. Leta 1830 se je popilo v Švediji 150 milijonov litrov domačega žganja, leta 1870 le 40 milijonov.

XIV.

Star pregovor pravi, da prilika nareja tatove. Kjer je dosta skrivnih kotov za kvartavce, tam se veliko kvartá; koder se prostitucija javno po ulicah kaže, tam najbolj cvete, in koder je na vsakih deset korakov prodálnica za žganje ali krčma, tam se dosta popije. Naravno je, da je število točáren merilo pijančljivosti; da se jih more toliko vzdržati in rentirati se, mora se mnogo popiti; treba je mnogo srednjih pivcev, ali zadostuje tudi malo pivcev, ki pa mnogo popijó. Načelo pri družih strokah kupčijskih veljajoče, da se ponudbe blagá ravnaajo po vprašanji za njim, ne velja pri trgovstvi z žgano pijačo, kajti žganje ni nobena potrebščina za življenje, ker se brez njega kaj lahko in še boljše žíví, ampak tukaj dela ponudba, da se po žganji vprašuje. Mislímó si hip, da ni v velicem kraji žganja dobiti: bode li za tega voljo temu kraju se zgodila katera kvara? Kolikor toliko se v jednom kraji pijančljivost zmanjša, ako ni toliko prilike za pijančevanje. Postavne določbe o podeljenji pravice krčmarjenju je skušano pripomagálo proti pijančljivosti.

Postave, katere določujejo podeljenje pravice za točenje žganih pijač, so v raznih državah jako različne, vse pa imajo namen, točenje žganja nekoliko ovréti. Na Francoskem se je izdal leta 1872 zakon, da imajo oblasti pri privoljenji pravice do točenja z večjo strogostjo paziti na potrebo točáren in na svojstva krčmarjeva, ter da se krčmarji pri najmanjših pregreških proti naredbam ostro kaznjújejo. Ta naredba se je naslanjala na opazovanje, da je na Francoskem broj krčem in točáren narasel na neprimerno visók broj 400.000.

Na Angleškem imajo pravico dajati koncesije posebno za to postavljene komisije; krčmarje nadzorovati pa imajo mirovni sodniki, kateri imajo tudi pravico pregreške krčmarjev kaznjevati. Izvršitev naredeb, krčmarjev se tičóh, na Angleškem ni vedno jednako stroga. Dókler so bili prej liberalci na vladnem krmili, so jako ostro postopali proti sebičnim in svojeglavim krčmarjem; ko so pa konservativci prišli do vlade, so krčmarjem z dopustljivostjo plačevali, kar so jim ti pri volitvah proti liberalcem pomagali.

Na Švedskem veljá tako zvana gotenburska sistema. Prej je plačal krčmár za pravico točenja najmenj 1000 tolarjev. Da se mu krčmarjenje izplača, mora biti mu skrb, da kolikor največ mogoče potóči. Najveljavnejši možjé v Gotenburi so sklenili, da sestavijo delniško društvo, katero bi poskušalo vse krčme vsega mesta náse spraviti; izgubo bi trpeli udje društva, dobiček pa se steka v mestno blagajnico. Tekom jednega leta je spravilo to društvo vseh 61 krčem v mesti náse in plačalo 37.000 goldinarjev v mestno blagajnico. Pijače so se

točile samo za potrebo, žgane pijače so bile izključene, delovcem in ubogim ljudem se je dajalo pijače za največjo potrebo. Nasledek temu je bil, da ni bilo v Gotenburi videti pijanega človeka.

Ta sistema je dan danes uvedena v 57ih izmed 90ih mest Švedije in v Norvegiji v 19 mestih. Ni treba tukaj razpravljati, da je ta sistema mogoča pri nesebičnih, človekoljubivih in domoljubnih ljudéh: na Angleškem se je do dan danes ni nobeden kraj poprijel.

Na Ruskem se je pred odpravo monopola trženje z žgano pijačo dajalo v najem najboljšemu zakupniku in zakupnik je zopet prepuščal prodanje žganja manjšim zakupnikom in krčmarjem.

Ta sistema je nepopisno mnogo kvare napravila ruskemu národu, saj je lahko umevno, da je vsak zakupnik trudil se, kolikor največ moči žganja potôčiti ter narediti dobro kupčijo. Omenjali smo uže zgoraj, da je država iz samih davkov na žgano pijačo vlekla tretjino vseh dohodkov. Kar so začeli odločilni krogi slabe nasledke take sisteme spoznavati, sklenili so, da se zmanjša broj krčem. Prvo poskušnjo so naredili v Petrogradu leta 1874; zmanjšali so broj krčem in policija je imela pravico licence dajati ali zabranjevati. Poleg zakupnega davka se je tudi še točilni davek naložil; vsaka kréma, katera je plačevala prej po 45 rubljev na leto, plačuje ga zdaj po 90 rubljev.

V Avstriji je za točenje treba dovoljenja politične oblasti, prostori za točarne imajo imeti poroštvo za javno varnost in nadzorljivost; broj krčem se ima kolikor mogoče zmanjšati.

V Galiciji je imelo uže od nekdanjega plemstva jedino pravico žganje kuhati in prôdati. Ta pravica se naziva propinacijska pravica. To so poljski plemiči doslé vedeli še vedno pridržati si, ker jim je bila izvôr velikih dohodkov. Leta 1875 je gališki deželni zbor propinacijsko pravico plemstva še za 25 let podaljšal; v tem se bode nabiral kapital, s katerim se ima ta pravica idemnizovati. Ali tudi po minolih 25 letih bode obdržalo še plemstvo pravico imeti v vsaki vasi krčmo in ne bode dobil nobeden drug dovoljenja za krčmarjenje od pristojne oblasti, ako ne bode dotični plemič s tem zadovoljen. Koristi plemstva poljskega leže zatorej v tem, da se kolikor mogoče največ žganja razprodá. Da je ljudstvo v Galiciji tako zaostalo, materijelno in dušno, ima večinoma poljsko plemstvo na vesti. Ako višja moč ne seže tû sem skôro z mogočno roko, bode poljsko ljudstvo vedno nižje padalo za pijančljivosti voljo v korist svojemu plemstvu.

Po Nemškem so s podeljevanjem pravic za točenje prav radodarni. Ako je krčmar pri policiji še količkaj dobro zapisan,

in je prostor za krčmo pripraven, se prošnjini ne smé odreči. Zato je pa tudi v Berolini po nekaterih ulicah, posebno tacih, kjer večinoma delovci stanujejo, po več krčem v jedni in tisti hiši, katere lehkomišelné ljudi molzejo in na nič spravljajo. Po pravici toži učeni profesor Reclam: „Ni vojska, ni nje nasledki, ni pomanjkanje bogobójnosti, ni materijalistično nagnenje sedanjega časa ni zakrívilo surovosti in neubogljivosti ljudstva, o kateri pričajo sodnijski in policijski akti vseh nemških držav, nego neverjetno silen broj krčem, katere se od tedna do tedna množé po vseh mestih.“

Davki na žgane pijače se plačujejo ali pri produkciji žganja ali spírita, ali pa kot užitnina ali dobitkovina. Po raznih državah je davščina od žganih pijač jako različna. Nekateré države zasledujejo v tej davščini bolj fiskaličen smoter, druge zopet hoté preveliko pijančljivost z velikim davkom zapréciti. Na Nemškem, v Belgiji in Avstriji je davek na žganje najnižji, največji na Angleškem. Na našo mero in naš novec preračunjeno se plača od litra v polnih številkah: na Pruskem 6 krajcarjev, v Avstriji 5 krajcarjev, na Ruskem 40 krajcarjev, na Angleškem 1 gld. 10 krajcarjev, na Holandskem 5 krajcarjev, v Švediji 30 krajcarjev. Kolikor nižji je davek od žganja, toliko cenejše ga lahko krčmarji točijo; ako se pa njemu cena preveč poviša, skušajo krčmarji in producenti tihotapstvo, zalivajo žganje z vodó ter mu primešavajo omamljnih tvarin, s čemer nadomestujejo njega pravo moč. Državni blagajnici je najkoristnejše, ako se davek v žganji do neke ne previsoke stopinje poviša; če se pa gré čez ta broj, začnó dohodki zopet padati, ker se tihotapstvo začne splačevati navzlic kaznim, katere so proti tihotapstvu določene. Najlepše nam razjasnujejo te zadeve skušnje v sévèrni Ameriki. Po končani vojski med sévèrnimi in južnimi državami so bile finance séverno-amerikanskih zjedinjenih držav tako na slabem, da se je moral davek naložiti na vsak deželni produkt in tudi na spirit. Pred vojsko ni bilo nobenega davka na spirit in je bil tako po ceni, da so ga imeli za vsako potrebo in celó namesto drv za kuhanje. Naložili so 10 frankov davka na jedno galono (3·8 litra). Nasledek temu je bil, da so postavno dovoljene tovarne za žganje in spirit propadale, ker niso mogle več shajati nasproti mnogim tajnim, katere so se začele po državi. Prišlo je tako daleč s to skrivno produkcijo, da se je v New-Yorki žganje in spirit óčitno po nižji ceni pródal, nego so bili sami davki nánj. Prigodilo se je tudi, da so sodove z žganjem, kateri so ležali v davkarskih zakladnicah, v sporazumljenji s podkupljenimi uradniki z vodo napolnili, na ladje naložili in na neko fingirano firmo zunaj Amerike napotili. Eksportovano žganje je bilo brez davka. Nastalo je v tem v Ameriki veliko sleparsko društvo „Whisky-Rings“, pri katerem je bilo tudi nekoliko najvišjih uradnikov, kateri so vse naredbe proti tihotapstvu namenjene precej ovajali in vlekli za to iz prislepar-

jenega dobička svoj délež. Tako je prišlo, da je dohodek od žganja leta 1833 znašal le 90 milijonov frankov. Ker ni bilo mogoče v okom priti skrivnemu produciranju žganja, znižale so davek jedne golone od 10 frankov na 3 franke; leta 1870 so znašali dohodki od žganja uže 225 milijonov frankov. Iz tega je razvidno, kako nevarno je mejo pri davkih na žganje prestopati.

Blizu jednake skušnje so imeli tudi Francozi in Angleži. Velike kazni od 500 — 5000 frankov niso mogle tiho-tapstva zabraniti in kazni so znašale na Francoskem leta 1868: 2 milijona frankov, leta 1873 pa uže 6 in pol milijona frankov.

Po vseh državah imajo razven davka od produkcije tudi še dohodarino in dobitkovino. V séverni Ameriki je ta najmanjši davek 50 tolarjev, na Angleškem plačajo nekatere točarne celó do 2000 gld.

XV.

Po vseh državah imajo naredbe, katere določujejo, kako dolgo smejo biti krème odprte in ob katerih urah jih je zapirati. V nekaterih državah so bili o tem odločilni bolj verozakonski nazori, v drugih pa upor proti brezmernemu pijančevanju. Po mestih in po deželi v Avstriji se imajo po ministerski naredbi dné 3. aprila l. 1855 vse krème ob določeni uri zapreti. Političnim oblastim in županstvom je podeljena pravica, da imajo v posebnih slučajih naredbo polajšati. Skušnje učé, da se nedelje in praznici še bolj za pijančevanje porabijo, kakor nočí, izlasti za nekatere delovce so praznici zapeljivi. Kar ves teden zaslužijo, v nedeljo zapijó. Tudi prepovedanih dejanj se izvrši največ ob nedeljah. Pastor Schröter je izračunal, da je izmed 2178 zaradi telesnega poškodovanja in ubôja obsojenih ljudi to hudodelstvo storilo jih 716 v nedeljo. Med 215 možmi, kateri so hudodelstvo izvršili v ponedeljek, je bilo 113 tacih, ki so ta dan praznovali („blauer Montag“). Tudi hudodelstev družih vrst se izvrši največ ob nedeljah. Iz tega ozira so nad vse Angleži strogi pri izvrševanju naredeb, tičočih se zapiranja krčem. V Londoni je zapovedano, da imajo biti ob nedeljah in praznicih točarne in krème zaprte do 1. ure popoldné, od 3. — 6. ure popoldné, in od 7. ure zvečer do družega jutra do 6. ure. Še strožji so Škoti. Njim velja postava (Forbes Mackenzie etc. etc.), da ne smé nobena točarna biti ob nedelji odprta. Nasledek te stroge naredbe je tam očividén. Leta 1852 je bilo v Edinburgi 729 pijancev détil v zapor, leta 1864 pa, ko je veljala uže nova naredba, samo 164. Ravno taki ukazi veljajo tudi v nekaterih séverno-amerikanskih državah. Pri tem, se vé, ne smémo pozabiti, da se nedelja nikder tako strogo ne praznuje nego pri Angležih, v tej stvari jako rigoroznih.

XVI.

Postave proti pijančljivosti v občeh se obračajo ali proti krčmarjem, ali proti pijancem. Malo ne po vseh državah imajo ostre postave proti takim krčmarjem, ki dajejo po pijanstvi znanim gostom toliko piti, da se še bolj vpijanijo, ali kateri dajejo žgane pijače še ne 16 let starim dečkom. Razne države postopajo različno strogo proti krčmarjem, kateri iščejo od pijanih gostov dobička. Na Francoskem določuje člen 4 — 7 postave od leta 1873: Krčmarje in prodajalce žganja, kateri očitno pijanim osobam ali še mladolétnikom dajejo vpijanljivih pijač, zadene nóvčna kazen ali kazen zapora. Na Angleškem znaša kazen za tacega krčmarja 100 — 200 gld. Nekateré države séverne Amerike imajo silno stroge postave proti točarjem. Določuje se, da je krčmar, pri katerem se je človek vpijanil, tudi odgovoren za vse nasledke pijanosti človeka, ki se je pri njem napil, in ako se je pijancu katera nesreča zgodila za pijanosti voljo, je krčmar za to odgovoren; žena in otroci morejo od krčmarja odškodnine tirjati. V državi Illinois se plača za pravico krčmarjenja 3000 — 5000 tolarjev. Iz tako nabrane vsote se plačujejo po pijanosti zakrivljene kvare.

Kazni proti krčmarjem, kateri skušajo lehkomiselné ljudi vpijaniti, so popolnoma opravičene. Pijančljivosti podvržen ali natrkan človek ni več popolnoma gospodar svojih dejanj in nima po kazenskem zakonu toliko odgovornosti za doprinešena prepovedana dejanja, kakor tizen. Popolnoma pravično je zatorej, da nosi takóv sebični krčmar odgovornost o dejanjih gostovih v pijanosti izvršenih in o nesreči, nastali po pijanosti.

Znano je, da nekateri krčmarji porabljajo pijanost gostovo, da ga popolnoma izmolzejo. Dôkler vidijo novcev pri njem, mu nosijo na mizo. Če užje pijanec plačnik ne more več piti, pomagajo mu drugi pivci. Ni dovolj, da krčmar gostu mošnjo izprazni; tudi užje pijanemu, na pol nezavestnemu, nosi pijačo na mizo na upanje ter pomaga peti:

„Saj birt še kredo 'ma,
Bratei le pijmo ga“.

Po nekaterih državah velja naredba, da krčmar tirjatev od pijače ne more iztirjevati. V Avstriji veljá jednaka postava zdaj samo še za Gališko in določuje, da tirjatve za žgane pijače ne morejo iztirjevati se, da so poračunstvene in založne pogodbe neveljavne ter so vsa navidezna dejanja, s katerimi bi se naredbam te postave ogniti skušalo, neveljavna.

XVII.

Državna oblast ima moč postopati tudi proti pijancem samim. Doktrinaristi sicer trdè, da nima država pravice sezati tako daleč v okrožje osobne slobode in kaznjevati človeka, ki se za svoj novec napije in nikomer nič žalega ne stori. To je vse prav lepo; ali država kaznjuje tudi igralce in prostitucijo, ako se v javnosti kaže. Država ima dolžnost, kaznjevati vsako nevarno dejanje. Ali je morda npravno, po javnih krajih s kričanjem, kletvijo razsajati? Ali se privilega npravstvenemu okusu z dejanjem, kažočim izgubljeno sramežljivost, delati pohujšanje? Ali smé javna oblast vse v nemari puščati? Še očitnejši se kaže dolžnost javnih oblastí, postopati proti pijančljivcem, ako se spominjamo, kolikokrat je kriva pijanost nepostavnih dejánj.

Malo ne vse države imajo postave ali policijske naredbe, da se pijan človek, kateri kje obleži ali v pijanosti pohujšanje ali skandal dela, kaznjuje. Le v Belgiji nimajo proti pijancem nikakoršne postave. Po Nemškem in Angleškem so uže v sedemnajstem veki poskušali s kaznjevanjem pijancev pijančljivost zmanjšati. Kazen se daje ali v novcih ali pri ubožcih v zapori do 8 dní, če se pa pijanost pri tistem človeki ponavlja, tudi do 12 mesecev. Do leta 1873 so imeli Švedi najostrejšèe postave proti pijancem. Zakon od leta 1813 določuje, da se ima pijanec prvokrat nadèti z globo tréh švedskih tolarjev, v drugo z globo šestih tolarjev. Ako se je tisti človek še v tretje pijan našel, dobil je novčno kazen, poleg te pa izgubil vse državljsanske pravice. Razsodbe proti pijancem so se ob nedeljah javno oklicavale. Ako se je še zopet vpijanil, dali so ga v posilno delárnico na 6 mesecev. Ako so našli duhovnika pijanega, odvzela se mu je precej služba. Leta 1841 se je ta postava nekoliko olajšala, ali vendar je še zdaj jedna najostrejših, kar jih imajo države proti pijančljivosti. Trdi se, da je na Švedskem pijančljivosti menj nego v kateri koli modernih držav.

Na Francoskem je dal Franc I. leta 1536 uže postavo proti pijancem. Kogar so našli pijanega, bil je zaprt ob vodi in kruhi; kogar so v drngo našli pijanega, tega je zadela tačas še obče navadna telesna kazen. Pri trikratnem ponovljenji pijanosti so mu odrezali ušesa in ga prognali. Leta 1873. je sklenila pošlanska zbornica postavo proti pijancem, katera določuje to-le: Člen I.: Kazen od 2 — 5 frankov zapade, kogar najdó očitó pijanega na javnem prostori, na cèsti, na ulicah ali v krèmi. Člen II.: Kdor se tekom 12 mesecev po drugokratnem kaznjevanji zopet pijan najde, izročí se korekcijskemu tribunalu in se ima 4 — 6 dní in tudi do jednega meseca dèti v zapor ali pa mora dotičnik 15 — 300 frankov plačati globe. Člen III.: Vsakemu, kdor je bil

dvakrat kaznovan, morejo se odvzéli naslednje pravice: a) glasovati in voliti; b) voljen biti; c) za porotnika ali javno službo voljen biti; tudi ne smé 2 léti nobenega orožja nositi. Ta postava se jako strogo izvršuje in izvedenci trdé, da ima jako dobre nasledke.

Tudi po postavi, ki je v Avstriji sklenjena, a ima samo le za Galicijo veljavo, se kaznjuje pijan človek, ki dela pohujšanje, z globo do 50 gld. Ta kazen zadéne tudi krčmarja, ako je pijanost zakrivil. Kogar najdejo trikrat pijanega, temu je prepovedano vse leto hoditi v krčmo.

Avstrijske kazenske postave §. 524 kaznjuje pijanost pri delovcih in rokodelcih, kateri po strehah in podéh delajo, ali kateri imajo opravljati s stvarmi, nevarnimi za ogenj. Takóvi delovci in služinčad se kaznujejo v slučaju pijanosti z zaporom 1 — 4 dni, pri ponovljeni pijanosti do jednega meseca.

XVIII.

Jednokratna pijanost človeka je po največkrat nasledek iz svoje ograje stopivših veselih ali žalostnih čutov; materijelna in moralna izguba še ni velika ter se dá lahko popraviti. Vse drugače je to pri privajenem pijančevanju. Privajena pijančljivost je boleсна strast, neozdravljiva pri nespremenljivih okoliščinah. Ona potare človeka gmotno in moralno, vzame mu krepost volje in dušnih moči, stori ga robom nerabljivim za oskrbovanje gospodarstva; pogrešanje veselja do dela združeno z zapravljevostjo spodkopava njega in družine blagostanje, stvarja revščino v rodbini, nraštveni proletarijat po slabih vzgledih ter je takóv nesrečen človek deželi ravno toliko na kvaro, kakor hudodelnik. Ali naj bi država mirno gledala, kako pijanec, ustrezajóč svojemu pohlepleju, oplenjen slobode resnobnega mišljenja spodkopava sebi zdravje in domačo srečo — jedino le boječ se omejavati osobno slobodo? Kako naj bi država hotela jemati ozir na slobodo človeka, kateri je uže itak več nima! Iz teh ozirov imajo malo ne vse moderne države določbe, katere prepevujejo krčmarjem, uže pijanemu človeku ali takóvemu, ki je po pijanstvi znan ali proglašen, še dajati pijače. Tudi skrbé postave za to, da se zapravljevosti po pijančevanju pride v okom s tem, da se imovini tacega človeka varuh postavi. Ako se uže s tacimi določbami pijanec sam ne dá popraviti, vendar se zabrani, da nesrečna rodbina po zapravljevosti moža na beraško palico ne pride. Na Nemškem se nepoboljšljivi pijanci izročajo kaznilnicam, kjer so prisiljeni raznih opravkov poprijeti se. Skušnje pa učé, da doslé ni bilo moči v teh zavodih le jednega pijanca spokoriti.

Jedva ko se takóv človek izpusti, ga njegov prvi pot véde zopet — v krémo. Negativni rezultat tacih postavnih določeb je uže sam na sebi umljiv, ako si pred oči stavimo istino, da je pijančljivost bolezen; onemoglost svoje volje, vpadlost moči čez samega sebe je bistvo pijančljivosti kot bolezen. Pri navadnem neomikanem človeki, pri katerem se pijančljivost začinja, ponehava moč svoje volje nevidoma; brez vsacega vztrajnega boja nastane iz treznega človeka pijanec. Drugače se ta prevrat vidi pri omikanem človeki. Boj med svojo voljo in močjo strasti je časih nepopisljiv. Tak človek prosi svojih znancev in prijateljev, da bi ga zadrževali od pijače, da bi ga zaklenili in stražili: jedva prestane zunajne sile, prevlada strast.

Pijančljivost ni niti telesna, niti pravcata duševna bolezen, akoravno se od te zeló ne loči. Jasno je zatorej, da trdo kaznjevanje v zapori ali posilnih delárnicah tej strasti ne more storiti konca. Dalje se protivi čutu človečanstva, svoje volje oplenjenega pijanega človeka skupaj devati z navadnimi hudodelci. Ne samo, da oni ne najde v tacih zavodih pogojev za ozdravljenje svoje strasti, navzame se od svojih družnikov v ječi ali posilni delárnici slabih nazorov vsake vrste ter pride iz zapora od bolezní neozdravljen, da, še moralično pokvarjen. Ob jednem prinese saboj na próstost neizbrisljivo znamenje sodruštvenístva s hudodelniki med nekdanje svoje znance ter postane nemogoč v boljšem človeškem društví.

XIX.

Ako se po tem potíne pride do zaželenega smotra, iskati je druge pomoči, s katero se more rešiti nesrečen človek pijančljivosti. Po nekoliko je takóvo sredstvo uže izumljeno in v sévernih Amerikancih tudi uže praktično uvédeno. Ako bistra glava prodere z mislijo, da je pijančljivost svoje vrste bolezen, ondu ni daleč do prepričanja, da potrebuje pijančljiv človek posebnega varstva v navlašč za ta namen osnovanih in vojenih zavodih. Takóvo prepričanje je pri zdravnikih v séverni Ameriki postalo obče. Prvi zavod za pijančljive ljudí se je osnoval v Bostoni leta 1857 in danes jih je uže kacih dvajset. Največ teh zavodov, ki so dobili imé „asili“, ustanovilo se je iz darov posameznih dobrotnikov. Ko so se pa videli njih rezultati, so države vzele te asile v svoje varstvo in oskrbništvo ter jih zdaj ravno tako vzdržujejo, kakor druge bólnice. Ustop v te asile je ali prostovoljen ali prisiljen. V poslednjem slučaju izreče razsodbo kompetentna oblast po zaslišanji prič in zdravnikov, ki imajo dokazati, da je osoba res pijančljivosti udana v taki meri, da se je za naprej bati moraličnega in materijalnega pogina. Amerikanske sodnje ne pošiljajo uže kaznjevanih pijancev, ako je teh pijančljivost zastarana, v ječe ali posilne delárnice,

nego v takóve asile. V teh asilih skušajo voditelji in zdravniki po pijančljivosti dušno propadle ljudi zopet ohrabriti, tolažiti in v njih željo vzbuditi, da bi se odtegnili robstvu te strasti, katera jih je tako nesrečne storila. Tukaj se ne naklada nobena sila, ne čuje se očitanje, nego primerno poslovanje, tolažba, pouk in konverzacija bolnikov med saboj. Konverzacija se navlašč povspešuje, ker je za novoustopivšega uda neizmérne važnosti, da vidi in čuje uže na pol ali popolnoma ozdravljene hvaliti zavod, videti jih ponosne o zmagi nad samim sabo. Ponos, samosvest in moč volje v bolníki vzbuditi je glavni namen asilom in ta namen se tudi doséza, kakor poročila pričajo. Zabraniti pa se mora popolnoma, da ne dobé bolníki niti kake pijače, niti druge vpijančljive ali mamilne tvaríne. Boj, katerega bojuje marsikater takóv bolník sam saboj, kriv je vidno velicega trpljenja; neznana silna moč ga žene k poželenji pijače, še ostali zdravi razum in volja delata temu nasproti.

Popolnoma jednako se opazuje pri morfinizmi. Morfij je v svojih učinkih opiju podobna tvarína. Zdravnikom služi jako ugodno za vtolaženje telesnih bolečin in pri raznih boleznih. Morfij rabi v novejšem časi pred vsem podkožno na ta način, da se z majhno za igló debelo brizgalčico pod kožo spustí. Účinek morfijev je po tem poti mnogo gotovejši in točnejši: bolečina vtrpne, vzbudé se prijetne fantazije, vesele misli se začno vzdvigovati nad dušno obzorje, dôkler ne nastopi mirno in toliko zaželeno spanje. Izvabiti taka sladka čuvstva, mora se vedno več te tvarine rabiti, ker bi sicer v prejšnji množini ne imel morfij več moči na razvajene možjane. Iz potrebe vporabe morfija nastaja navada, iz navade strast ravno tako, kakor v Orijentalcih. Ako hoče tak človek morfij pustiti, nastopijo prav neprijetni in časih tudi celó nevarni prigodki v trupli. Brezkončna nemirnost, plašnost, obup, tesnoba v prsih, poželenje po samomoru obvlada takim človekom. Samemu sebi puščen in pri navadnih okoliščinah se tega zlá ne odvadi nobeden, ampak se to zgodí, ako je sploh še mogoče, samo še v bólnicah pod prav pazljivim varstvom. Ne dá se tajiti, da je účinek morfijev alkoholovemu jako podoben; morfinisti se pošiljajo v bólnice, alkoholisti pa v ječe!

V Evropi se je začelo vprašanje o tacih asilih ventilovati pred nekoliko leti posebno na Angleškem. V zbornici poslancev so bili izvolili poseben odbor „petnajsterih“, ki je imel stvar preiskavati in na podlagi izjav izvedencev in skušenj v Ameriki, kamor so poslali dr. Dalnympleja, staviti predloge. Komisija se je združila v potrebi tacih asilov, in to leto se je v parlamentu sklenilo ustanoviti asil, prvega v Evropi.

Na Nemškem se trudijo zdravniki za blaznike dokazati potrebo takóvih asilov. Gotovo pride tudi pri nas to vprašanje na dnevni red preje ali poznejše. Kam hočemo s svojimi pijanci?

V kaznilnice in posilne delárnice ne gré devati jih, ker niso hudo delniki in ker se po dolgoletnih skušnjah v teh zavodih nobeden pijanec svoje zastarane strasti do pijančevanja ne ozdravi. Bolj bi kazalo takóve ljudi spravljati v blaznice; ali tudi to se dušnemu razpoloženju pijančljivca ne prilega, kajti njega razum ni pohabljen, kakor hitro se mu odvzame prilika pijančevanja. Iz pijančevanja izvirajoči „delirium tremens“ se dan danes v blaznicah zdravi. Ne samo, da takóv bolnik s svojim togotenjem, razsajanjem, besnenjem v blaznici dela mnogo neprilichnosti, ga tudi ni moči dlje obdržati v blaznici, kadar delirij mine. Žlahtniki in sosedi prosijo, da bi tacega človeka obdržali v blaznici, rekoč, da se mu skôro bolezen zopet povrne, in bojé se ga; ali blaznice so uže z družimi blazniki preveč napolnjene, kakor da bi mogle biti še zavod za odpravljanje pijančljivosti.

Tudi nam ne bode počasi ostalo družega, nego da bodemo morali omisliti si asil, ako hočemo, dase iz pijanca naredí zopet za človeško društvo koristen ud in da se marsikatera rodbina obvaruje gmotnega propada. Zgodovina ameriksanskih asilov učí, da se ti lahko vzdržujejo sami, izlasti tačas, če minejo krive misli, da je asil po nekoliko blaznica, po nekoliko kaznilnica in če obvelja misel, da je asil le učilnica zmérnosti in ohrabrenja človeškega duha. Marsikomu se bode zdelo smeha vredno takóvo početje, ali na tacih ljudi mišljenje ni gledati, ampak vporabiti naprednih národov skušnje.

XX.

Poleg pomoči, ki ima namen neposredno zabranjevati pijančljivost, ima država še drugo moč, s katero lahko posredno in po načini, da posameznik je kar ne občuti, jako dobrotljivo in sigurno vzbujá zmernost v ljudstvu. Ta moč je vzgoja ljudstva. Opazovanja učé, da je pijančljivost pri neomikanih, surovih ljudeh najbolj ukoreninjena. Taki ljudje mislijo in trdé, da je uživanje žganja za zdravje in za človeško moč potrebno, menijo, da morajo moči po teškem deli pešati, ako se jih ne nadomestuje z žganjem. Takim je treba vcepiti prepričanje o nepotrebnosti te pijače za hudo zmóžnost človeško, kar se doseže s poukom. V tem smisli pouk se dáje v učilnicah, posebno v ponavljavnih, in na leci od duhovnikov, ki bi imeli podpirati nauk z dobrim vzgledom. Tudi vsacega omikanega človeka dolžnost je, da porabi svoj vpliv v pomnoženje zmernosti med ljudstvom.

Država ima pod svojo oblastjo veliko število vojakov in uradnikov. Pri vojaci se kaj lahko duh zmernosti krepi in odgoja nadaljuje. Armada, obstoječa iz treznih in zmernih vojakov, ne samo da v hrabrosti in vedénju prav sovražnikom nadkriljuje

armado z mnogimi pijanci, kar dokazuje Kirchner, ampak trezen vojak prinese na dom odpuščen jakega duha v svojo rodovino. Pruski vojaci so jako zmerni, kar priča, da je bilo leta 1871 zaradi pijanosti kaznjevanih le 245, akoravno so našli polne sode vina v francoskih kletih.

Mrzí se človeku, ako vidi pijanega berača. To je izmeček človeškega društva. Plazi se po hišah raztrgan in ubožen, da se človeku, ki ga ne pozná, v srce smili; živi od radodarnih rok, ali kadar priberači nekoliko krajcarjev, gré v krémo ali točárno najnižje vrste ter vse zapíje. Tacim ljudem nasproti je treba neusmiljenosti in strogosti. Za delo sposobne je spraviti v posilne delárnice, a za delo nesposobne v siromašnice, kjer jim bode človeška radodarnost vsaj nekaj teknila, ljudstvo pa se bode iznebilo ljudi, ki dobrosrčnosti s pijančljivostjo v óči bijejo.

ŠTUDIJE TA KNJIŽNICA V CELJU

6492